

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών
Σχέσεων

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία»
Κατεύθυνση: Διεθνής Ασφάλεια

Ο οικονομικός επεκτατισμός της Τουρκίας στα Βαλκάνια τη
χρονική περίοδο 2002 - 2016

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κωνσταντίνος Μαντζουράνης

Επιβλέπων καθηγητής: Σπυρίδων Ρουκανάς

Κόρινθος 2019

Πίνακας περιεχομένων

Κατάλογος Διαγραμμάτων	3
Κατάλογος Πινάκων.....	4
Περίληψη	5
Abstract	5
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο 2. Το πεδίο μελέτης της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας.....	6
2.1 Εισαγωγή.....	6
2.2 Θεωρητικές Προσεγγίσεις.....	7
2.3 Ήπια ισχύς και Τουρκία	8
2.4 Συμπεράσματα	8
Κεφάλαιο 3. Διπλωματικές θέσεις της Τουρκίας τα τελευταία εκατό χρόνια.....	9
3.1 Εισαγωγή.....	9
3.2 Από τους Κεμαλικούς στο ΑΚΡ	10
3.3 Η κατάσταση της τουρκικής οικονομίας από το 2002 έως το 2016	11
3.4 Τουρκικά όργανα: Ήπια ισχύς.....	13
Κεφάλαιο 4. Βαλκανικές χώρες και Τουρκία.....	15
4.1 Εισαγωγή.....	15
4.2 Τουρκία και Σερβία	16
4.3 Τουρκία και Αλβανία.....	19
4.4 Τουρκία και Π.Γ.Δ.Μ	21
4.5 Τουρκία και Ρουμανία.....	23
4.6 Τουρκία και Βουλγαρία.....	25
4.7 Τουρκία και Κόσσοβο	27
4.8 Τουρκία και Κροατία	28
4.9 Τουρκία και Μαυροβούνιο.....	30
4.10 Τουρκία και Μολδαβία.....	31
4.11 Τουρκία και Σλοβενία	33
4.12 Τουρκία και Βοσνία Ερζεγοβίνη	34
4.13 Συμπεράσματα	36
Κεφάλαιο 5. Συμπεράσματα	37
Βιβλιογραφία.....	39
Ελληνική Βιβλιογραφία	39
Ξένη Βιβλιογραφία	40

Κατάλογος Διαγραμμάτων

- Διάγραμμα 1:** Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν Τουρκίας για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 2:** Χαμηλότερο μισθός στη Τουρκία κατά έτος 2002-2016
- Διάγραμμα 3:** Εξαγωγές της Τουρκίας για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 4:** ΑΞΕ της Τουρκίας για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 5:** Εξαγωγές της Τουρκίας στη Σερβία για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 6:** Εισαγωγές της Τουρκίας από την Σερβία για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 7:** Εξαγωγές της Τουρκίας στην Αλβανία για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 8:** Εισαγωγές της Τουρκίας από την Αλβανία για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 9:** Εξαγωγές της Τουρκίας στην Π.Γ.Δ.Μ για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 10:** Εισαγωγές της Τουρκίας από την Π.Γ.Δ.Μ για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 11:** Εξαγωγές της Τουρκίας στην Ρουμανία για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 12:** Εισαγωγές της Τουρκίας από την Ρουμανία για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 13:** Εξαγωγές της Τουρκίας στην Βουλγαρία για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 14:** Εισαγωγές της Τουρκίας από την Βουλγαρία για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 15:** Εξαγωγές της Τουρκίας στη Κροατία για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 16:** Εισαγωγές της Τουρκίας από τη Κροατία για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 17:** Εξαγωγές της Τουρκίας στο Μαυροβούνιο για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 18:** Εισαγωγές της Τουρκίας από το Μαυροβούνιο για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 29:** Εξαγωγές της Τουρκίας στη Μολδαβία για τα έτη 2002-2016
- Διάγραμμα 20:** Εισαγωγές της Τουρκίας από τη Μολδαβία για τα έτη 2002-2016

Διάγραμμα 21: Εξαγωγές της Τουρκίας στη Σλοβενία για τα έτη 2002-2016

Διάγραμμα 22: Εισαγωγές της Τουρκίας από τη Σλοβενία για τα έτη 2002-2016

Διάγραμμα 23: Εξαγωγές της Τουρκίας στη Βοσνία Ερζεγοβίνη για τα έτη 2002-2016

Διάγραμμα 24: Εισαγωγές της Τουρκίας από τη Βοσνία Ερζεγοβίνη για τα έτη 2002-2016

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: ΑΞΕ στο Κόσοβο κατά το έτος 2015

Περίληψη

Η Τουρκία από το 2002 εισήλθε πολιτικά και οικονομικά σε μια νέα εποχή. Τα κόμματα τα οποία ανήκουν ιδεολογικά στον Κεμαλισμό, μετά από μια μεγάλη οικονομική κρίση κατέρρευσαν. Μια νέα πολιτική δύναμη ανέτειλε, το ΑΚΡ. Βασική ιδεολογία αυτού του κόμματος είναι ο ισλαμισμός, αν και τότε δεν αρνήθηκε, τουλάχιστον δημόσια την κληρονομιά του Κεμάλ. Αυτή η αλλαγή πέρα από τα εσωτερικά θέματα της Τουρκίας, άλλαξε και την προσέγγιση της χώρας στη διπλωματία. Με βασικό όχημα τον ισλαμισμό, αλλά και την προσπάθεια να παρουσιάσει τον εαυτό της ως τη χώρα που θέλει την πρόοδο όλων, των εταίρων και γειτόνων της, όπως αναφέρει τουλάχιστον. Η Τουρκία προσπαθεί, μέσω πολιτιστικών επιρροών και οικονομικών συμφωνιών, να αναπτύξει την επιρροή και τα συμφέροντα της στις βαλκανικές χώρες. Η προσέγγιση της Τουρκίας σε κάθε διαφορετική χώρα των Βαλκανίων, αλλάζει, σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητές της. Πιο συγκεκριμένα, εάν η πλειοψηφία των κατοίκων της είναι μουσουλμάνοι ή χριστιανοί, εάν είναι στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή όχι και ποσό ισχυρή είναι η οικονομία και το εμπόριο της. Αυτές οι κινήσεις και η προσπάθεια της Τουρκίας σε μια περιοχή που έχει οικονομικά συμφέροντα η Ελλάδα, έχουν άμεσο αντίκτυπο στην επιρροή και την ασφάλεια της χώρας μας. Η Ελλάδα δεν θα ήθελε να αποκτήσει η Τουρκία πλήρης επιρροή στην περιοχή η οποία θα μπορούσε να στραφεί εις βάρος της.

Λέξεις κλειδιά: Τουρκία, Βαλκάνια, Ισλάμ, Διεθνής Πολιτική Οικονομία, Ήπια Ισχύς, Ρεαλισμός, Πολιτιστική Διπλωματία, Διεθνές Εμπόριο

Abstract

Turkey since 2002 entered politically and economically in a new era. The parties that belong ideologically to the principals of Mustafa Kemal Ataturk collapsed, after a new economic crisis. A new political power raised, the AKP. The main ideology of this party is Islam. AKP never rejected the political heritage of Kemal Ataturk, at least on public. That change except the internal policies, changed the position of Turkey in its diplomacy. Turkey used the Islam as major vehicle in order to represent itself, as the country, which want progress and economic development for every neighbor country and its partner countries. Turkey tries with cultural diplomacy and economic agreements to augment its influence and interests in Balkan countries. The approach of Turkey in every Balkan country, depends according to their characteristics. The foreign policy of the country depends on religion, membership in EU, economic and trade strength of each country. The movements and efforts of Turkey, in an area in which Greece has economic interests, impacts the Greek influence and security of our country. Greece will not like to see Turkey to gain full influence in the area because this could be against.

Keywords: Turkey, Balkans, Islam, International Political Economy, Soft Power, Realism, Cultural Diplomacy, International Trade

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

Ο βασικός λόγος που με ώθησε να ασχοληθώ με αυτό το θέμα είναι, ότι η Τουρκία είναι ένας σημαντικός παίκτης στην περιοχή των Βαλκανίων, ο σημαντικότερος για αιώνες ως Οθωμανική αυτοκρατορία, με ενεργή εξωτερική πολιτική. Ο σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι ο οικονομικός επεκτατισμός της Τουρκίας στα Βαλκάνια από το 2002 έως το 2016. Βασικό ερώτημα της εργασίας είναι κατά πόσο εκμεταλλεύθηκε η Τουρκία την οικονομική της ανάπτυξη ώστε να μπορέσει να αυξήσει την οικονομική, πολιτισμική και πολιτική της επιρροή στα Βαλκάνια σε όλο αυτό το διάστημα. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι το πεδίο μελέτης της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας και πιο συγκεκριμένα η θεωρία ήπιας ισχύος. Η Τουρκία επιχειρεί να εκμεταλλευτεί την διάλυση της ισορροπίας δυνάμεων μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και προσπαθεί να αναδιαμορφώσει πληθυσμούς που βρίσκονται στις Βαλκανικές χώρες και με τους οποίους προσπαθεί να δημιουργήσει εθνικούς πολιτιστικούς και θρησκευτικούς δεσμούς. Κινητήριοις δύναμη αποτελεί η οικονομική ανάπτυξη που γνώρισε υπό τη διακυβέρνηση του ΑΚΡ τουλάχιστον μέχρι το 2016 και την απόπειρα πραξικοπήματος. Επίσης, τα Βαλκάνια είναι περιοχή που η Ελλάδα είχε αναπτύξει τα προηγούμενα χρόνια έντονη επενδυτική και εμπορική παρουσία και οι κινήσεις της Τουρκίας επηρεάζουν τη χώρα μας, που έχει ούτως η άλλως υποχωρήσει σε μεγάλο βαθμό από την περιοχή λόγω της οικονομικής κρίσης. Στην διπλωματική εργασία αρχικά αναλύεται το θεωρητικό και επιστημονικό υπόβαθρο που υιοθετείται για τη μελέτη του θέματος. Έπειτα, επιχειρείται ιστορική αναδρομή για τη διπλωματική θέση της Τουρκίας στα Βαλκάνια μετά τους Βαλκανικούς πολέμους έως την άνοδο του ΑΚΡ στην εξουσία. Επίσης, αναλύονται στοιχεία που δείχνουν την οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας από τις εκλογές του Νοεμβρίου του 2002 και μετά. Στη συνέχεια μελετώνται τα εργαλεία ήπιας ισχύος και επιρροής της Τουρκίας στη Βαλκανική με βάση τη θεωρητική προσέγγιση του ρεαλισμού, οι σχέσεις της Τουρκίας με κάθε μια από τις χώρες της Βαλκανικής και τέλος θα ακολουθήσουν τα συμπεράσματα.

Κεφάλαιο 2. Το πεδίο μελέτης της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας

2.1 Εισαγωγή

Τον 18ο αιώνα και τη θεμελίωση τουλάχιστον στη σύγχρονη μορφή της οικονομικής επιστήμης, από τον Adam Smith ξεκίνησε η προσπάθεια απεξάρτησης της οικονομίας από την πολιτική. Εκείνη την εποχή τα περισσότερα κράτη ήταν βασιλεία και αυτοκρατορίες, πράγμα που σήμαινε πως όπως και κάθε άλλη δραστηριότητα, έτσι και η οικονομία ελεγχόταν από το κράτος και από τον εκάστοτε ηγεμόνα, μέσω δασμών και άλλων μέτρων. Ο Smith πίστευε ότι το ελεύθερο εμπόριο, μπορεί να αυξήσει τον πλούτο των κρατών και ότι αυξάνεται η αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών διότι το εμπόριο, καλύπτει τις ανάγκες τους (Sapere aude, 2015). Οι οικονομολόγοι προσπάθησαν να πείσουν από τότε ότι όσο λιγότερο, παρεμβαίνει το κράτος στην οικονομία και στο εμπόριο, τόσο καλύτερα θα είναι για όλους. Δηλαδή επιθυμούσαν να αφήσουν πίσω, τον μερκαντιλισμό και να εισαχθεί στην οικονομία η φιλοσοφία του *laisse faire* *laisse passé* (Καραγιανής, 2011 σελ 44-46). Από το 19ο αιώνα μεγάλοι οικονομολόγοι, εμβάθυναν την άποψη ότι η οικονομία δεν πρέπει να έχει σχέση με την πολιτική και ότι όλοι θα κερδίζουν, εάν αφήσουν την οικονομία να ρυθμίζεται μόνη της. Αυτή ήταν η κύρια θέση των οικονομολόγων, μέχρι και την μεγάλη ύφεση του 1929. Μέσα από αυτή την περίοδο, βλέποντας ότι το τότε οικονομικό μοντέλο κατέρρευσε και ότι η αγορά μόνη της, δεν θα μπορούσε να σταματήσει το σπινάλ ύφεσης, άρχισε να αναπτύσσεται η άποψη από οικονομολόγους με κύριο εκφραστή τον Κένυς, ότι το κράτος πρέπει να παρέμβει, για

να βοηθήσει την οικονομία ώστε να μπορέσει η οικονομία να ανακάμψει (Ντάτσιου, 2007). Πράγματι, οι Η.Π.Α αλλά και άλλα κράτη, ακολούθησαν μια πολιτική προστατευτισμού και βοήθησαν, κυρίως τις Η.Π.Α να βγουν από την ύφεση. Με διαφαινόμενο το τέλος του Β΄ ΠΠ, το καλοκαίρι του 1944 έγινε στο Bretton Woods των Η.Π.Α, συνάντηση από οικονομολόγους πολλών χωρών, ανάμεσά τους και η Ελλάδα, για να καθοριστούν οι κανόνες της μεταπολεμικής παγκόσμιας οικονομίας. Η συνάντηση αυτή επικύρωσε το πέρασμα, από την οικονομική ηγεμονία της Μεγάλης Βρετανίας στην ηγεμονία των Η.Π.Α, έθεσε ως βάση στο παγκόσμιο νομισματικό σύστημα το δολάριο. Στην δεκαετία του 1970 άρχισαν οι παραδοσιακές δομές της οικονομίας, να υποχωρούν. Νέοι δρώντες εμφανίστηκαν στην πολιτική και την οικονομία, όπως οι Μ.Κ.Ο, η αύξηση των δραστηριοτήτων των πολυεθνικών, καθώς και η αύξηση της τεχνολογίας στους τομείς της επικοινωνίας. *«Η Διεθνής πολιτική οικονομία, είναι εκείνο το πεδίο μελέτης που αναπτύχθηκε στα Δυτικά Πανεπιστήμια στα μέσα της δεκαετίας του '70, διαμορφώνοντας σήμερα ένα ξεχωριστό πεδίο μελέτης στην επιστήμη των διεθνών σχέσεων, αλλά και των διεθνών οικονομικών (Σκλιας, 2011, σελ.1).»* Στη συνέχεια, αναλύονται οι κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις της ΔΠΟ, ο ρεαλισμός, ο φιλελευθερισμός και ο ιστορικός δομισμός.

2.2 Θεωρητικές Προσεγγίσεις

Ο ρεαλισμός έχει στον πυρήνα της θεωρητικής του προσέγγισης, το κράτος. Ο ρεαλισμός συναντά τις απαρχές του από την αρχαία Ελλάδα ακόμα, συγκεκριμένα από τον Θουκυδίδη και έχει μια μεγάλη ιστορική διαδρομή η οποία φτάνει έως τις μέρες μας. Το κράτος και για τους κλασικούς ρεαλιστές και για τους νέο ρεαλιστές είναι ο κύριος δρώντας του διεθνούς συστήματος (Panteion, 2018, σελ.1-3). Βασικός σκοπός του κράτους είναι η επιβίωση του και να προστατέψει τα συμφέροντά του. Σύμφωνα με τους ρεαλιστές ένα κράτος πριν λάβει μια απόφαση αξιολογεί, τα τυχόν οφέλη που μπορεί να αποκομίσει και προσπαθεί να τα μεγιστοποιήσει. Βασικά ζητήματα για τα κράτη είναι σύμφωνα με τους ρεαλιστές αυτά που παλαιότερα αναφερόντουσαν ως ζητήματα υψηλής πολιτικής, δηλαδή αυτά που σχετίζονται με θέματα εθνικής κυριαρχίας και εθνικής ασφάλειας. Επίσης οι ρεαλιστές θεωρούν ότι η φυσική κατάσταση της διεθνούς πολιτικής, σε σχέση με τα κράτη είναι η σύγκρουση.

Ο φιλελευθερισμός σε αντίθεση με τον ρεαλισμό δεν θεωρεί το κράτος, ως τον κυρίαρχο δρώντα στην διεθνή πολιτική σκηνή, τον θεωρεί βέβαια σημαντικό δρώντα αλλά όχι κυρίαρχο (Panteion, 2018, σελ. 6-8). Επίσης, ο φιλελευθερισμός δεν αντιμετωπίζει το κράτος ως ενιαία οντότητα, με κοινά και αποκλειστικά συμφέροντα για όλους που κατοικούν σε αυτό, αλλά αναγνωρίζει υποσύνολα εντός τους κράτους με διαφορετικά συμφέροντα σε αρκετές περιπτώσεις. Ο φιλελευθερισμός εξάλλου αναγνωρίζει, ως σημαντικούς δρώντες και τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, τις Μ.Κ.Ο, τους διεθνείς οργανισμούς, καθώς πολλές φορές και μεμονωμένα άτομα και ομάδες συμφερόντων. Ο φιλελευθερισμός πιστεύει αντίθετα με τον ρεαλισμό, ότι δεν είναι η σύγκρουση μεταξύ των κρατών η φυσική κατάσταση και για αυτό προκρίνει τη συνεργασία.

Ο ιστορικός δομισμός θεωρεί ως κύριο δρώντα τις κοινωνικές τάξεις, οι οποίες συγκρούονται εγχώρια είτε διεθνώς. Μια άλλη τάση του δομισμού είναι η θεωρία της εξάρτησης (Panteion, 2018, σελ. 13-14). Ο ιστορικός δομισμός θεωρεί, ότι το καπιταλιστικό σύστημα γεννά τις ταξικές συγκρούσεις και οι κυρίαρχες τάξεις, στα κράτη προκαλούν τους πολέμους, προς χάριν των συμφερόντων τους, καθώς και εσωτερικά οι άρχουσες τάξεις, κυριαρχούν και αδικούν τις κατώτερες και πιο αδύναμες τάξεις.

Η διεθνής μακροοικονομική ασχολείται με τον προσδιορισμό των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών σε οικονομίες συνδεδεμένες με τις παγκόσμιες αγορές. Μία θεμελιώδης διαφορά μεταξύ «ανοικτών» και «κλειστών» οικονομιών είναι ότι μία «ανοικτή» οικονομία μπορεί να δανείζεται πόρους από τον υπόλοιπο κόσμο ή να δανείζει πόρους στον υπόλοιπο κόσμο (Αλογοσκούφης, 2016). Αυτό όπως είναι λογικό, δημιουργεί εξάρτηση, πέραν τον άλλον και μεταξύ κρατών. Στην περίπτωση που ένα κράτος έχει πιο ισχυρή οικονομία, μπορεί να

δημιουργήσει σχέσεις εξάρτησης που να το ευνοούν και αυτό να το εκμεταλλευτεί και στην εξωτερική του πολιτική.

2.3 Ήπια ισχύς και Τουρκία

Σύμφωνα με τον Joseph Nye ως ήπια ισχύς ορίζεται «η ικανότητα να ελκύεις και να πείθεις, να δημιουργείς συνεργασίες με αλλά κράτη η φορείς χωρίς να τους απειλείς η να τους εξαγοράζεις» (Nye, 2005 σελ.1). Η ήπια ισχύς κυρίως δημιουργείται, από το παράδειγμα ή την εικόνα που προβάλλει, μια χώρα για τον εαυτό της και την αποδοχή που αυτή η εικόνα έχει σε άλλες χώρες ή ομάδες πληθυσμών. Πολλές φορές η ήπια ισχύς προέρχεται από τον πολιτισμό, τη θρησκεία, τις παραδόσεις μίας χώρας ή από το κύρος που πρεσβεύει μια χώρα μέσα από τις πολιτικές της. Πάλι σύμφωνα με τον Nye: «*Η ήπια ισχύς μιας χώρας βασίζεται κυρίως σε τρεις πηγές: την κουλτούρα της (σε περιοχές όπου είναι ελκυστική σ άλλους), τις πολιτικές αξίες της (όταν λειτουργεί σύμφωνα με αυτές στο εσωτερικό και το εξωτερικό) και την εξωτερική πολιτική της (όταν αναγνωρίζεται ως νόμιμη και έχει ηθικό κύρος)*» (Nye 2005, σελ.2). Κατά την περίοδο που εξετάζουμε, η Τουρκία στα Βαλκάνια και όχι μόνο, προσπάθησε και εν πολλοίς κατάφερε να αναπτύξει και στη συνέχεια να εκμεταλλευθεί την ήπια ισχύς της. Οι άξονες πάνω στους οποίους κινήθηκε η προσπάθεια αυτή της Τουρκίας ήταν, αφενός η προσπάθεια δημιουργίας κοινών πολιτιστικών σχέσεων, με τις μουσουλμανικές κυρίως χώρες των Βαλκανίων και με τις μουσουλμανικές μειονότητες των χριστιανικών χωρών των Βαλκανίων με αναγωγή στο οθωμανικό παρελθόν. Αφετέρου βασίστηκε στην οικονομική αρωγή και την εμπορική διείσδυση σε αυτές τις χώρες. Επίσης, η Τουρκία προσπαθεί να εξάγει τα πρότυπά της και την κουλτούρα της μέσω της κινηματογραφικής της βιομηχανίας και τις τηλεοπτικές παραγωγές της, οι οποίες έχουν μεγάλη απήχηση σε διάφορες χώρες και ιδιαίτερα στις βαλκανικές (Ağırseven – Orki, 2017 σελ. 842-843) . Η Τουρκία δεν τα έπραξε όμως αυτά στα πλαίσια της συνεργασίας και της κοινωνίας πολιτών, όπως εκφράζονται μέσα από τη φιλελεύθερη σχολή σκέψης στις διεθνείς σχέσεις, αλλά τα έκανε με βάση το συμφέρον της και την αύξηση της επιρροής της ως κράτος, στα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη. Παρόλο που μπορεί να φαίνεται, ότι στα Βαλκάνια, δραστηριοποιούνται, διάφοροι ανεξάρτητοι τουρκικοί δρώντες, χαράζοντας τη δική τους πολιτική, αυτό δεν ισχύει καθώς όλοι αυτοί οι δρώντες είναι εργαλεία του βασικού δρώντος ,του Τούρκικου κράτους, για να πετύχει τους στόχους του στην περιοχή και να αυξήσει την εθνική του ασφάλεια. Άρα η ήπια ισχύς, που πράττει η Τουρκία στα Βαλκάνια, είναι υπό το πρίσμα του Ρεαλισμού.

2.4 Συμπεράσματα

Από αυτό το κεφάλαιο, βλέπουμε ποιές είναι οι βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις στις Διεθνείς σχέσεις μέσα από μια συνοπτική ιστορική διαδρομή και ανάλυση τους. Βλέπουμε το ρόλο της οικονομίας στις διεθνείς σχέσεις και πως εξελίχθηκε, καθώς και το πεδίο μελέτης της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας, το γνωστικό αντικείμενο της Διεθνούς Μακροοικονομικής και πόσο αφορά την Τουρκία στη πολιτική της στα Βαλκάνια, όντας μια “ανοιχτή” οικονομία, απέναντι στις Βαλκανικές οικονομίες, όπου και αυτές από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 είναι “ανοικτές” οικονομίες. Επίσης, αναλύθηκε ο ορισμός της Ήπιας Ισχύος και πως μέσα από αυτή η Τουρκία προσπαθεί να γίνει θελκτική σε μέρος ή το σύνολο των πολιτών μιας χώρας, ώστε αργότερα αυτή τη συμπάθεια, να μπορέσει να τη χρησιμοποιήσει ως μοχλό πίεσης, για τα συμφέροντα της ασκώντας επιρροή στη χώρα αυτή. Μέσα από όλα αυτά, θα προσπαθήσω να αποδείξω, ότι η Τουρκία χρησιμοποιεί την ήπια ισχύς της, με βάση τον ρεαλισμό και με σκοπό να αυξήσει τα οφέλη της στα Βαλκάνια ως κράτος, καθώς και να εδραιώσει τη παρουσία της στη περιοχή την οποία θεωρεί σημαντική για την εθνική της ασφάλεια.

Κεφάλαιο 3. Διπλωματικές θέσεις της Τουρκίας τα τελευταία εκατό χρόνια

3.1 Εισαγωγή

Η Τουρκία, όπως όλες οι χώρες προσάρμοσε τη διπλωματία της ανάλογα, με τις εποχές και τις περιστάσεις. Έτσι, στην περιοχή των Βαλκανίων κινήθηκε διπλωματικά, σύμφωνα με τις ιστορικές συγκυρίες τα τελευταία 100 χρόνια. Σήμερα ένα κράτος, δεν χρειάζεται τη χρήση ή την απειλή της χρήσεως στρατιωτικής βίας για να μπορέσει να κάμψει ένα άλλο κράτος, η να αυξήσει την επιρροή του σε αυτό ή σε μία ολόκληρη περιοχή. Στην εποχή μας, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης όπως αναφέρεται από πολλούς, οι δεσμοί και οι εξαρτήσεις μεταξύ των κρατών είναι τόσες πολλές, που η έννοια της εθνικής κυριαρχίας έχει να αντιμετωπίσει, πολλά πιο σύνθετα και πολλές φορές λιγότερο δυσδιάκριτα προβλήματα, σε σχέση με το παρελθόν. Μέχρι πριν μερικές δεκαετίες όταν αναφερόταν κάποιος στον επεκτατισμό ενός κράτους, αφορούσε στρατιωτική εμπλοκή και επέμβαση ενός κράτους σε ένα άλλο. Σήμερα ο επεκτατισμός έχει πολλαπλά πεδία για να εξελιχθεί. Η Τουρκία αν και το τμήμα της που ανήκει στην Ευρωπαϊκή Τουρκία, άρα και στα Βαλκάνια είναι περίπου το 3% του εδάφους της, πάρα ταύτα εδώ και περίπου εκατό χρόνια που απώλεσε τη πλειοψηφία των βαλκανικών εδαφών της, θεωρεί τα Βαλκάνια ως μέρος του αμέσου ενδιαφέροντος της. Στα Βαλκάνια υπάρχουν μουσουλμανικοί πληθυσμοί άλλα και τουρκογενείς μειονότητες, οπύ νιώθουν την Τουρκία από προστάτη τους έως και Kin state (Baklacioğlu, 2015 σελ. 54-55). Τέτοιες πληθυσμιακές ομάδες συναντώνται σε κάθε βαλκανική χώρα, άλλοτε ως πολυπληθείς μειονότητες, όπως π.χ Π.Γ.Δ.Μ η ως μικρές αριθμητικές ομάδες όπως π.χ στη Μολδαβία . Η Τουρκία πάντα προσπαθούσε να κρατήσει η να δημιουργήσει γέφυρες, με αυτούς τους πληθυσμούς. Υπήρχαν διαφορές ιστορικές διακυμάνσεις ως προς την εγγύτητα με την Τουρκία, κατά τη διάρκεια των τελευταίων εκατό περίπου χρόνων, οπύ τα Βαλκανικά κράτη κατάφεραν να αποτινάξουν από πάνω τους τον Οθωμανικό ζυγό. Κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, η Τουρκία, δεν μπορούσε να ασκήσει την επιρροή που θα επιθυμούσε. Κυρίες αιτίες είναι οι προτεραιότητες της εξωτερικής της πολιτικής αλλά και η διαφορετική σφαίρα επιρροής που ανήκαν τα Βαλκανικά κράτη. Ελλάδα και Τουρκία ανήκαν στο δυτικό στρατόπεδο, ενώ τα υπόλοιπα Βαλκάνια με διάφορες διακυμάνσεις ανά κράτος στο Σοβιετικό- Σοσιαλιστικό στρατόπεδο (Kirisci, 2016α). Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου και την κατάρρευση του λεγόμενου ανατολικού μπλοκ, αλλά και λόγω κάποιων γεωπολιτικών και ιστορικών συγκυριών που έλαβαν μέρος στα Βαλκάνια όπως ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος και αργότερα η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, καθώς επίσης και το τέλος του απομονωτισμού της Αλβανίας, έδωσαν το έναυσμα στην Τουρκία να στρέψει την επιρροή της προς αυτές τις χώρες.

Η Τουρκία με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, αρά και του διπολικού κόσμου, από προχωρημένο φυλάκιο του δυτικού κόσμου έναντι της Σοβιετικής Ένωσης, βρέθηκε ξαφνικά ως χώρα χωρίς συγκεκριμένο διπλωματικό σκοπό και με μειωμένη γεωπολιτική αξία (Kirisci, 2016β). Αν και αυτή η περίοδος δεν κράτησε πολύ, λόγω της κρίσης στον Περσικό κόλπο και τις ένοπλες συρράξεις στον Καύκασο, αλλά και ως αποτέλεσμα της δυτικής και κυρίως αμερικανικής επιρροής στις τουρκόφωνες χώρες της κεντρικής Ασίας, που πλέον ήταν ανεξάρτητες από την Σοβιετική Ένωση. Ως αποτέλεσμα παρέμεινε ισχυρή η αναγκαιότητα της Δύσεως και κυρίως των Η.Π.Α, να την θεωρούν ως σύμμαχο μεγάλης γεωπολιτικής αξίας. Πάρα ταύτα η Τουρκία είχε πλέον την δυνατότητα αλλά και την ευκαιρία να αναπτύξει την επιρροή της στα Βαλκάνια. Μέσα στο ρευστό περιβάλλον που είχε αναπτυχθεί στην περιοχή, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν (Bağcı, 2016). Η πρώτη βασική κίνηση προς τις διαμορφούμενες στα Βαλκάνια καταστάσεις, που έκανε η Τουρκία ήταν η ανάμειξη της στον πόλεμο της Βοσνίας. Η Τουρκία διαδραμάτισε έναν ρόλο που θα προσπαθήσει όλο και πιο έντονα να παίξει τα επόμενα χρόνια, τον προστάτη των Μουσουλμάνων στα Βαλκάνια και εν προκειμένω στη Βοσνία. Αυτή την προσπάθεια την είδαν θετικά και οι Η.Π.Α,

καθώς θεωρούσαν ότι συνέφερε καλύτερα οι Μουσουλμάνοι της Βοσνίας να επηρεαστούν από το Τουρκικό Ισλάμ, παρά να δεχθούν επιρροές από τη σαλαφιστική Σαουδική Αραβία, ή το Ιράν και πολίτες άλλων μουσουλμανικών χωρών (Center for Strategic Assessment and Forecasts, 2013) που είχαν αποστείλει μέχρι και άτομα να πολεμήσουν υπέρ των Μουσουλμάνων. Υποστήριξε τη συμφωνία του Ντέιτον και μάλιστα, είχε αποστείλει αεροσκάφη να περιπολούν τον εναέριο της Βοσνίας και αργότερα είχε αποστείλει και χερσαίες δυνάμεις (Daly, 1994). Σε εκείνη τη χρονική περίοδο, η Τουρκία δεν υποστήριξε το ζήτημα των αλβανόφωνων μουσουλμάνων του Κόσοβο, διότι πίστευε πως μια τυχόν αλβανική διοίκηση στο Κόσοβο, θα καταπίεζε τη δική της τούρκικη μειονότητα στην περιοχή (Kut, 2000 σελ. 3-4), περισσότερο ίσως από τους Σέρβους. Μια δεύτερη κίνηση που έκανε η Τουρκία στην περιοχή, ήταν να αναγνωρίσει την Π.Γ.Δ.Μ με το συνταγματικό της όνομα, συγκεκριμένα είναι από τις πρώτες χώρες που την αναγνώρισαν. Έτσι φαίνεται ότι καταφέρνει να αξιοποιήσει προς όφελος της, τη διαμάχη της Π.Γ.Δ.Μ με την Ελλάδα, προκειμένου αφενός να αποκτήσει διπλωματική επιρροή και μάλιστα σε μια χώρα που δεν είναι η πλειοψηφία της Μουσουλμάνοι, άλλα Χριστιανοί ορθόδοξοι και αφετέρου να περιορίσει την επιρροή της Ελλάδας που είναι πολύ πιθανό να συνέβαινε εάν δεν υπήρχε το πρόβλημα του ονοματολογικού (Gangloff, 2001). Από τα παραπάνω συνάγεται, πως η Τουρκία προσπαθεί να επεκτείνει την διπλωματική της επιρροή, ανάλογα με τις δυνατότητες που της έδιναν οι εκάστοτε ιστορικές συγκυρίες τα τελευταία εκατό χρόνια.

3.2 Από τους Κεμαλικούς στο ΑΚΡ

Από το 1923 όπου ο Μουσταφά Κεμάλ δημιούργησε το τουρκικό κράτος, καταργώντας το οθωμανικό χαλιφάτο, η κύρια πολιτική ιδεολογία της χώρας ήταν βασισμένη στις πολιτικές επιταγές του συγκεκριμένου πολιτικού άνδρα, που με μία λέξη ονομάζεται Κεμαλισμός. Από τότε και για πολλές δεκαετίες όλα τα κόμματα, ευαγγελίζονται πως ακολουθούν αυτή την ιδεολογία. Μια σημαντική ώθηση στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας γενικώς, αλλά και στα Βαλκάνια έδωσε η αλλαγή του πολιτικού σκηνικού που συνέβη στη χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 2000. Συγκεκριμένα στις εκλογές του 2002, το κόμμα του πρώην δημάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, το λεγόμενο κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ), κέρδισε τις εκλογές και από τότε μέχρι και σήμερα κυριαρχεί στη πολιτική ζωή της Τουρκίας, ρίχνοντας την από δεκαετίες εδραιωμένη, με ελάχιστες εξαιρέσεις παράταξη των κεμαλικών. Οι κεμαλικοί στα χρόνια που κυβέρνησαν, κυρίως προσανατολισμός της εξωτερικής τους πολιτικής, ήταν η προσπάθεια να καταστεί η Τουρκία μέρος της Δύσης και να αποκοπεί σε μεγάλο βαθμό από την ιστορική και ισλαμική παράδοση του χαλιφάτου των Οθωμανών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να ατονήσει η σχέση με τους διάφορους ισλαμικούς πληθυσμούς των Βαλκανίων, οι οποίοι ένιωθαν να τους συνδέει με τους Τούρκους η κοινή Ισλαμική πίστη και όχι εθνολογικές σχέσεις π.χ Βόσνιοι μουσουλμάνοι οι οποίοι είναι Σλάβοι. Προσπάθεια στροφής στο πολιτικό ισλάμ στη Τουρκία, ξεκίνησε από τη δεκαετία του 1980 με τον Οζάλ (Λυγερός, 2002) και αργότερα με τον Ερμπακάν (Μπαλτζώης, 2018) ως πρωθυπουργό αλλά το στρατιωτικό κατεστημένο στη χώρα που ήταν πολύ ισχυρό τον ανάγκασε σε παραίτηση. Με τον ερχομό στην εξουσία του ΑΚΡ αυτή η προσέγγιση, σιγά σιγά αλλάζει, στην αρχή δε τολμά να αντιπαρατεθεί ανοιχτά με το κεμαλικό καθεστώς, ωστόσο αρχίζει και αναβαθμίζει την ισλαμική κληρονομιά και ταυτότητα της Τουρκίας, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Στόχος της νέας κυβέρνησης ήταν, ή μάλλον έλεγε πως ήταν, ο συνδυασμός των δυτικών αξιών και του ισλαμισμού. Ο λόγος όμως που το κεμαλικό πολιτικό καθεστώς κατέρρευσε, ήταν η διάλυση της τουρκικής οικονομίας, ο καλπάζων πληθωρισμός και η είσοδος το 2001 της Τουρκίας στο ΔΝΤ. Οι πολίτες στράφηκαν στο ΑΚΡ το οποίο εισέπραξε την ψήφο οργής των Τούρκων και παρόλο, που ο αρχηγός του εκείνη τη στιγμή δεν μπορούσε να γίνει πρωθυπουργός και μάλιστα λίγο καιρό νωρίτερα ήταν και στη φυλακή, κατάφερε να κερδίσει στις εκλογές του 2002. Επίσης οι οικονομικοί δείκτες επί της διακυβέρνησης του ΑΚΡ και από το 2003 και επίσημα του Ερντογάν, άρχισαν να καλυτερεύουν αισθητά, ο πληθωρισμός να μειώνεται, το Α.Ε.Π να

αυξάνεται και να δημιουργείται μια νέα μεσαία τάξη, η οποία είχε αποκτήσει εισοδήματά που της επέτρεπαν να καταναλώνει (Ugur, 2008, σελ. 4-6). Η κατάρρευση των κεμαλικών εκλογικά και ερχομός των ισλαμιστών στην εξουσία, έφερε αλλαγές και στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας. Ο άνθρωπος που εν πολλοίς κίνησε αυτές τις αλλαγές στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας ήταν ο πρώην υπουργός εξωτερικών Αχμέτ Νταβούτογλου, ο οποίος με το ομώνυμο δόγμα του, Δόγμα Νταβούτογλου, προσπάθησε να καταστήσει ως περιφερειακή δύναμη την Τουρκία στις περιοχές των Βαλκανίων, της Μέσης Ανατολής και της κεντρικής Ασίας, μέσω της οικονομίας, των πολιτιστικών σχέσεων και της θεωρίας των μηδενικών προβλημάτων με τις γειτονικές χώρες, την πολυδιάστατη διπλωματία και τη διπλωματία η οποία μεσολαβεί και προκρίνει ειρηνικές λύσεις (Davutoglu, 2010).

3.3 Η κατάσταση της τουρκικής οικονομίας από το 2002 έως το 2016

Η τουρκική οικονομία στις αρχές της δεκαετίας του 2000 κατέρρευσε, ο πληθωρισμός κάλυψε καθώς και η ανεργία. Αυτό δημιούργησε τεράστια φθορά στο τουρκικό πολιτικό σύστημα και βοήθησε να έρθει στην εξουσία, ως εναλλακτική το ΑΚΡ. Το ΑΚΡ κατάφερε την αναστύλωση της Τούρκικης οικονομίας. Η βελτίωση της οικονομίας της Τουρκίας, πέρα από τη σταθερότητα στο εσωτερικό έδωσε τη δυνατότητα στην Τουρκία και στους επιχειρηματικούς της κύκλους, να αναπτύξουν οικονομικές δραστηριότητες και στο εξωτερικό. Μέσα στις χώρες που ανέπτυξαν την οικονομική δραστηριότητα ήταν και οι χώρες των Βαλκανίων. Πιο συγκεκριμένα, θα μελετηθούν ορισμένοι δείκτες και η εξέλιξή τους, προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα τη δυναμική της Τουρκικής οικονομία την περίοδο μελέτης. Με αυτό τον τρόπο θα κατανοήσουμε την επιρροή που άσκησε η Τουρκία στις χώρες της Βαλκανικής χερσονήσου. Στον Διάγραμμα 1 απεικονίζεται το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Τουρκίας, από το 2002 έως το 2016.

Διάγραμμα 1. Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν Τουρκίας για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^a

Είναι εμφανέστατη η μεγέθυνση του ακαθαρίστου εγχώριου προϊόντος. Πιο συγκεκριμένα το 2002 η Τουρκία είχε Α.Ε.Π γύρω στα 200 δις δολάρια, ενώ το 2016 αυτό το Α.Ε.Π είχε πολλαπλασιαστεί και είχε φτάσει πάνω από 800 δισεκατομμύρια δολάρια. Στο Διάγραμμα 2 αποτυπώνεται ο κατώτατος μισθός τη χρονική περίοδο 2002-2016.

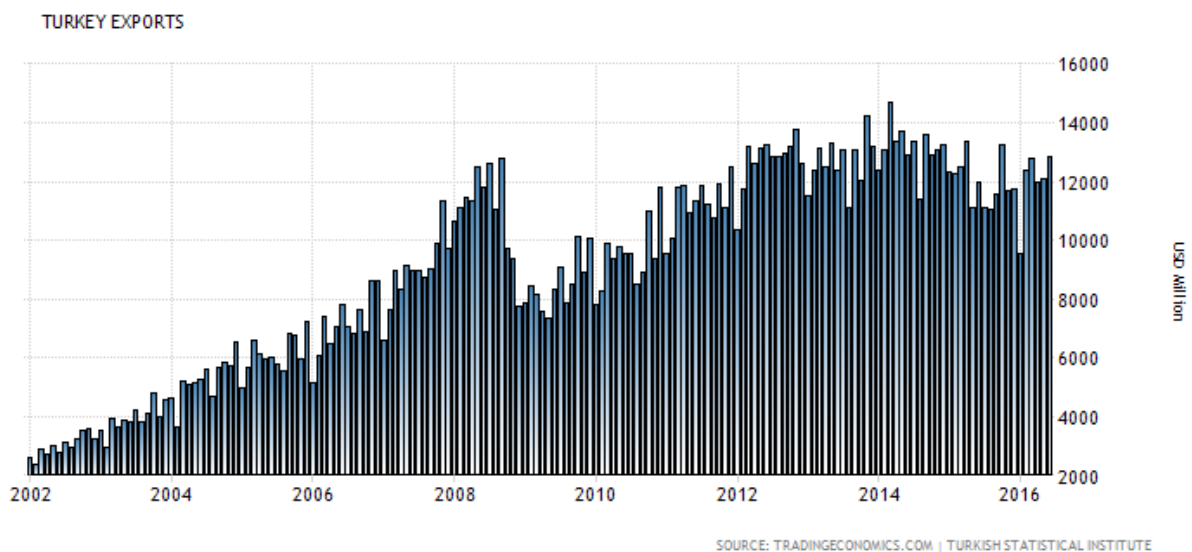
Διάγραμμα 2. Δείκτης χαμηλότερου μισθού Τουρκίας για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^b

Φαίνεται η αύξηση του κατώτατου μισθού από το 2002 έως και το 2016, στην αρχή του πίνακα βλέπουμε ότι ο χαμηλότερος μισθός είναι κάτω από πεντακόσιες λίρες το μήνα ενώ το 2016 αγγίζει τις δυο χιλιάδες λίρες το μήνα. Το Διάγραμμα 3 είναι ο δείκτης που δείχνει τις εξαγωγές της Τουρκίας, για την περίοδο που αναλύουμε.

Διάγραμμα 3. Εξαγωγές της Τουρκίας για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^c

Σε αυτό το διάγραμμα, φαίνεται καθαρά η αύξηση των εξαγωγών της Τουρκίας, από το 2002 έως και το 2016. Πιο συγκεκριμένα, το 2002 ήταν λίγο παραπάνω από τα δύο δισεκατομμύρια δολάρια το χρόνο ενώ το 2016 κυμαίνονταν σε πάνω από 12 δισεκατομμύρια το χρόνο. Στο Διάγραμμα 4 αποτυπώνονται οι άμεσες ξένες επενδύσεις από το 2002 έως και το 2016 όπου και σε αυτό τον δείκτη φαίνεται η δυναμική της Τουρκικής οικονομίας στη περίοδο που εξετάζουμε. Σε αυτό το διάγραμμα, όμως μπορούμε να παρατηρήσουμε πως ενώ στην αρχή του διαγράμματος οι ΑΞΕ ήταν, κάτω από πέντε δισεκατομμύρια το χρόνο, το 2007 είχαν εκτοξευθεί σε πάνω από είκοσι δισεκατομμύρια το χρόνο, το 2010 οι ΑΞΕ έχουν πέσει περίπου στα δέκα δις το χρόνο, μετά από αυξομειώσεις, στα επόμενα χρόνια, το 2016 ήταν πάλι γύρω στα δέκα δις το χρόνο.

Διάγραμμα 4. ΑΞΕ της Τουρκίας για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^d

3.4 Τουρκικά όργανα: Ήπιας ισχύος

Η Τουρκία έχει δημιουργήσει κρατικούς, αλλά και μη κυβερνητικούς οργανισμούς, έτσι ώστε να μπορεί να παρακολουθεί και να συμμετέχει στις εξελίξεις, σε κάθε χώρα για τα θέματα και τις κοινωνικές ομάδες που την αφορούν. Επίσης, η Τουρκία προσπάθησε να φτιάξει ένα διπλωματικό προφίλ, ως μία χώρα που προσπαθεί να επιλύσει τα προβλήματα των γειτόνων της και ότι είναι πυλώνας σταθερότητας στην περιοχή. Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που βοήθησε την Τουρκική ήπια ισχύ, καθώς και την προσπάθεια επιρροής της Τουρκίας στις χώρες των Βαλκανίων, είναι διάφοροι κρατικοί ή μη φορείς που προσπαθούν να ασκήσουν επιρροή σε διάφορους πληθυσμούς ανά χώρα, έτσι ώστε αυτοί, να βλέπουν την Τουρκία θελκτικά. Οι πιο κύριοι από αυτούς τους φορείς θα αναφερθούν παρακάτω. Πρώτα θα αναφερθώ στο λεγόμενο δίκτυο Γκιουλέν που ιδρύθηκε από τον μουσουλμάνο κληρικό Γκιουλέν. Ο μουσουλμάνος κληρικός Γκιουλέν, ήταν σε αντίθεση με το σήμερα ένας από τους μεγαλύτερους συμμάχους του Ερντογάν εκτός και εντός Τουρκίας (Νταλιαντζή, 2013). Ο Γκιουλέν έχει κτίσει ένα δίκτυο κυρίως σε χώρες με μουσουλμανικούς πληθυσμούς (Χριστοδουλακη, 2017), μέσα σε αυτές τις περιοχές ήταν και είναι πολλές βαλκανικές χώρες. Αυτό το δίκτυο προσπαθεί να προβάλλει μια εικόνα του Ισλάμ πιο μετριοπαθή, να δημιουργήσει ένα διεθνές δίκτυο το οποίο θα προωθήσει τον Τούρκο-ισλαμικό πολιτισμό και επιθυμεί να καταφέρει να φέρει την Τουρκία στο επίκεντρο σε μια περιοχή, από τα Βαλκάνια έως την κεντρική Ασία (Lami, 2017). Ένα Ισλάμ που μπορεί να συνυπάρξει με το δυτικό τρόπο ζωής και τις υπόλοιπες θρησκείες (Oktam, 2012). Αυτή η οπτική του Ισλάμ, για καιρό

βόλευε την εξωτερική πολιτική του ΑΚΡ, που ήθελε να περάσει αυτή την εικόνα της Τουρκίας προς τα έξω. Μιας ισλαμικής χώρας μεν, άλλα σε συνύπαρξη με το δυτικό τρόπο ζωής, άρα και κατάλληλη, να ηγηθεί του μουσουλμανικού κόσμου αντί των φανατικών και αντί δυτικών μουσουλμανικών χωρών και καθεστώτων. Παρόλο που σήμερα αυτό το δίκτυο είναι εχθρός του ΑΚΡ και του Ερντογάν.

Η Diyanet ιδρύθηκε το 1924 από τον ίδιο τον Κεμάλ, αντικαθιστώντας το υπουργείο των Βακούφιων που υπήρχε επί οθωμανικής αυτοκρατορίας (Solberg 2007, σελ. 3), υπάγεται απευθείας στο πρωθυπουργικό γραφείο και επικεφαλής της είναι θρησκευτικός λειτουργός πάντοτε. Μέσα στις αρμοδιότητές της είναι όσον αφορά το εσωτερικό της Τουρκίας είναι η διαχείριση των τεμενών της Τουρκίας, τα οποία είναι περίπου 85.000, η στελέχωσή τους με ιμάμηδες καθώς και η εκπόνηση του κηρύγματος της παρασκευής η οποία είναι η ιερή μέρα των Μουσουλμάνων (Diyanet official portal, 2018). Τα τελευταία χρόνια η Diyanet δραστηριοποιείται και στο εξωτερικό. Συγκεκριμένα έχει λάβει δράση σε 25 χώρες στις οποίες έχει δημιουργήσει 50 τεμένη και έχει σε εξέλιξη αρκετά έργα σε χώρες όπως η Η.Π.Α, η Ρωσία, η Βρετανία κ.α. καθώς επίσης και στην Αλβανία, στην οποία δημιουργείται το μεγαλύτερο τέμενος στα Βαλκάνια (Turkey Diyanet Foundation, 2018).

Η ΤΙΚΑ ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 1992, υπό πρωθυπουργίας Οζάλ, η ονομασία της σημαίνει Τουρκική Υπηρεσία συνεργασίας και συντονισμού, ιδρύθηκε με σκοπό να βοηθήσει τις πρώην σοβιετικές τουρκόφωνες χώρες, μετά την κατάρρευση της σοβιετικής ενώσεως (Tika, 2018 a). Από τότε έχει γίνει ο κύριος φορέας, της τουρκικής παρουσίας στο εξωτερικό και βεβαία μπορεί να θεωρηθεί το μακρύ χέρι της τουρκικής προπαγάνδας, στις χώρες στις οποίες βρίσκεται. Τα προγράμματα της είναι κυρίως εκπαιδευτικά, ιδρύοντας πανεπιστήμια και άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα με πάντα έντονη την προπαγάνδα υπέρ της Τουρκίας (Phillips, 2016). Στις χώρες στις οποίες η ΤΙΚΑ δραστηριοποιείται, είναι και αρκετές χώρες των Βαλκανίων οι οποίες έχουν μουσουλμανικό πληθυσμό είτε ως πλειοψηφία π.χ Αλβανία και Βοσνία είτε ως μειοψηφία πχ Π.Γ.Δ.Μ.. Άλλα πέρα από εκπαιδευτικά προγράμματα, η ΤΙΚΑ έχει δημιουργήσει έργα ύδρευσης, αποχέτευσης, σχολεία, σπίτια, νοσοκομεία, κέντρα υγείας, την διατήρηση των ιστορικών μνημείων και την προώθηση της Τουρκικής γλώσσας σε τρίτες χώρες (Tika, 2018 b). Με λίγα λόγια η ΤΙΚΑ είναι το βασικό εργαλείο ήπιας ισχύος της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής.

Το ίδρυμα Yunus Emre, είναι ένα ίδρυμα, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με στόχο να προβάλλει και να προωθήσει τη λεγόμενη τουρκική πολιτιστική κληρονομία. Ιδρύθηκε στις 05-05-2017 από τον Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν (Yunus Emre institute, 2017) και πήρε το όνομα του από τον Τούρκο ποιητή και Σούφι που γεννήθηκε τον 13ο αιώνα. Στόχος του είναι να προβάλλει την τούρκικη γλώσσα, πολιτισμό, τέχνη και ιστορία καθώς επίσης να βοηθήσει στην πολιτισμική ανταλλαγή διαφόρων πολιτισμών από διάφορα μέρη του πλανήτη και να προωθήσει τις καλές σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και των χωρών στις οποίες δραστηριοποιείται. Το συγκεκριμένο πολιτιστικό κέντρο δραστηριοποιείται σε αρκετές χώρες, μεταξύ των οποίων και πολλές βαλκανικές. Επίσης, η Τουρκία έχει και αρκετά δίκτυα αρωγής και φιλανθρωπίας αναπτύξει στα Βαλκάνια (Lami, 2017, σελ. 30-34). Τα κυριότερα από αυτά είναι τα εξής τέσσερα, Suleymans, AMHV, IHH και Deniz Feneri. Το δίκτυο Suleymans, ιδρύθηκε τη δεκαετία του 1920 και διδάσκει στους Μουσουλμάνους της Βαλκανικής της αρχές του Σουνιτικού Ισλάμ. Κινείται ως δίκτυο κυρίως στα δυτικά Βαλκάνια, κύρια δραστηριότητα του είναι η δημιουργία θρησκευτικών σχολείων (Lami, 2017 σελ.33). Από τη δεκαετία του 1990 δραστηριοποιείται στην Αλβανία, ενώ από τη δεκαετία του 2000 δρα στη Βοσνία στο Κόσσοβο στη Π.Γ.Δ.Μ, όπου έχουν ιδρυθεί θρησκευτικά σχολεία και εστίες για τους σπουδαστές του (Solberg, 2007 σελ. 15).

Το AMHV ιδρύθηκε το 1985 και κύριοι χρηματοδότες του είναι συντηρητικοί μουσουλμάνοι επιχειρηματίες, το όνομα του το ίδρυμα το πήρε από τον σείχη Aziz Mahmud Hüdayi όποιος γεννήθηκε τον 16ο αιώνα. Κύριο μέλημα του ιδρύματος, είναι η οικονομική ανακούφιση και βοήθεια των φτωχών. Πλέον έχει αναπτύξει δίκτυο και εκτός Τουρκίας (Lami, 2017 σελ. 33-34). Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 δραστηριοποιείται στο Κόσοβο, ενώ αργότερα πήγε και στην Αλβανία. Στην Αλβανία πρωτοεμφανίστηκε στα Σκόδρα, ιδρύοντας γυναικείο θρησκευτικό

σχολείο. Επίσης στην Αλβανία χρηματοδοτεί τα ιδρύματα ισλαμικών σπουδών (Solberg, 2007, pp.20-21). Στο Κόσοβο το 2004 στην πόλη της Βυτίνα δημιούργησε, το Μεδίνα τζαμί, μετά από αίτημα των ιδρυμάτων Ισλαμικών σπουδών, στο τέμενος υπάρχει και ισλαμικό σχολείο και κέντρο νεότητας, με δυνατότητα σπουδών στους σπουδαστές να σπουδάσουν και στη Τουρκία (Solberg, 2007page 20). Το τρίτο δίκτυο είναι το ΙΗΗ, το οποίο ιδρύθηκε το 1993 από τον όμιλο Milli Gorus και υποστηρίχθηκε από το κόμμα της Ευημερίας του Ερμπακάν, στο οποίο ήταν μέλος και ο Ερντογάν και το οποίο βγήκε εκτός νόμο το 1998. Και αυτή η οργάνωση προσφέρει οικονομική βοήθεια και πνευματική καθοδήγηση και υποστήριξη στους Μουσουλμάνους των Βαλκανίων (Solberg, 2007 σελ. 22).

Η οργάνωση αυτή συγκεκριμένα ιδρύθηκε, για να προσφέρει ανθρωπιστική βοήθεια στη Βοσνία, αργότερα άρχισε να παράσχει ανθρωπιστική βοήθεια και σε άλλες χώρες των Βαλκανίων, παρείχε μεγάλη βοήθεια στο Κόσοβο στους πρόσφυγες, καθώς και στη Π.Γ.Δ.Μ την Αλβανία και στην περιοχή του Σαντζάκ που χωρίζεται μεταξύ Σερβίας και Μαυροβουνίου (Solberg, 2007, σελ. 22). Το 2006 μοίρασε σε Αλβανία και Κόσοβο, σε παιδιά χιλιάδες αντίτυπα του Κορανίου (Solberg, 2007 σελ. 22). Το τέταρτο και τελευταίο φιλανθρωπικό ίδρυμα είναι το Deniz Feneri, ένα φιλανθρωπικό δίκτυο το οποίο ιδρύθηκε το 1998 και είναι πολύ κοντά στο κυβερνών κόμμα. Από το 2005 δραστηριοποιείται εκτός Τουρκίας. Προσφέρει ανθρωπιστική και εκπαιδευτική βοήθεια στις μουσουλμανικές κοινότητες των Βαλκανίων, έχει βοηθήσει να δημιουργηθούν θρησκευτικά σχολεία καθώς και την πτέρυγα του παιδαγωγικού τμήματος στο πανεπιστήμιο του Μοστάρ στη Βοσνία (Solberg, 2007 σελ. 23). Η κυβέρνηση του ΑΚΡ έχει νομοθετήσει, ώστε αυτά τα ιδρύματα να μπορούν να δέχονται χρηματικές δωρεές χωρίς αδεία και δεν πληρώνουν φόρους (Solberg, 2007 σελ. 24)

Κεφάλαιο 4. Βαλκανικές χώρες και Τουρκία

4.1 Εισαγωγή

Η Τουρκία είναι μια χώρα, η οποία έχει αφήσει έντονο το στίγμα της στην περιοχή των Βαλκανίων, παρουσιάστηκε ως οθωμανική αυτοκρατορία στην περιοχή από τον 14 αιώνα ως κατακτητής και μόλις τον 19 αιώνα άρχισαν οι λαοί της Βαλκανικής να κερδίζουν την ελευθερία τους. Αυτή η περίοδος άλλαξε τη μορφή των Βαλκανίων, όχι μόνο γεωπολιτικά αλλά και πολιτισμικά, τα αμιγώς Χριστιανικά Βαλκάνια, απέκτησαν συμπαγείς πληθυσμούς Μουσουλμάνων, οι οποίοι ήταν θετικοί στην Οθωμανική εξουσία στην περιοχή, εν αντιθέσει με τους Χριστιανούς των Βαλκανίων.

Γενικά οι Χώρες των Βαλκανίων, μπορούν να χωριστούν σε πολλές κατηγορίες, ως προς την ανάλυση και τα δεδομένα τις κάθε μιας ξεχωριστά. Με βάση αυτά τα δεδομένα, θα προσπαθήσουμε να δούμε την υπαρκτή η εν δυνάμει επιρροή, που έχει η Τουρκία σε αυτές οικονομικά, αλλά και πολιτισμικά, με αποτέλεσμα στο τέλος να κάνουμε μια απόπειρα να διακρίνουμε, κατά πόσο μπορεί να την επηρεάζει και πολιτικά. Επίσης, αναλύεται κατά πόσο αυτές οι χώρες των Βαλκανίων, έχουν ανάγκη την οικονομική αρωγή της Τουρκίας. Όσον αφορά την ερευνά μας οι τρεις κύριες κατηγορίες μελέτης είναι οι εξής: 1) ποιες χώρες είναι εντός της Ε.Ε και ποιες όχι, 2) οι χώρες που η πλειοψηφία των κατοίκων τους είναι μουσουλμάνοι ή μη και 3) εάν υπάρχουν μουσουλμανικές μειονότητες στις χώρες των Βαλκανίων, είτε είναι στην Ε.Ε είτε όχι. Όσον αφορά την πρώτη κατηγορία οι χώρες που ανήκουν στην Ε.Ε είναι η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Σλοβενία καθώς και η Κροατία. Ενώ όλες οι υπόλοιπες είναι εκτός, παρόλο που όλες επιθυμούν να εισέλθουν στην Ε.Ε και είναι η καθεμία από αυτές σε διαφορετικό βαθμό προσέγγισης με την Ε.Ε. Στην δεύτερη κατηγορία, είναι οι χώρες που η πλειοψηφία των κατοίκων τους, είναι μουσουλμάνοι και είναι οι εξής: η Βοσνία Ερζεγοβίνη, η Αλβανία καθώς και η περιοχή του Κόσοβο. Οι υπόλοιπες

χώρες, η Βουλγαρία, η Σερβία, η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, το Μαυροβούνιο, η Κροατία, η Σλοβενία, η Μολδαβία και η Ρουμανία είναι χώρες με πληθυσμό, ο οποίος κατά πλειοψηφία είναι χριστιανικός. Τέλος, όσον αφορά την τρίτη κατηγορία, χώρες με σημαντική μουσουλμανική μειονότητα είναι οι εξής: η Π.Γ.Δ.Μ η Σερβία, η Βουλγαρία και το Μαυροβούνιο, αλλά μουσουλμάνοι υπάρχουν σε όλες τις χώρες των Βαλκανίων. Με βάση τα παραπάνω κριτήρια μπορούμε, να εξάγουμε συμπεράσματα ως προς τις χώρες που κινείται με μεγαλύτερη ευκολία ο τουρκικός οικονομικός επεκτατισμός.

Τα Βαλκάνια μετά την πτώση της Σοβιετικής ένωσης και τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, βρέθηκαν σε ένα περιβάλλον αστάθειας, ειδικά τα δυτικά Βαλκάνια βρέθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 σε πολεμική δίνη, αρχικά με τον πολύνεκρο εμφύλιο πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία και αργότερα με τον πόλεμο για το Κοσσυφοπέδιο (Κουγιαννου, 2014). Όλες αυτές οι καταστάσεις έφεραν τις χώρες των Βαλκανίων σε πλήρη οικονομικό μααρασμό, αύξηση της διαφθοράς (OCCRP, 2018), δημιούργησαν ελίτ οι οποίες ήταν σε μεγάλο βαθμό, συνεργαζόμενες με εγκληματικές ομάδες (Krasniqi, 2016) και σε συνδυασμό με τη μεταστροφή αυτών των χωρών στην ελεύθερη οικονομία, δημιούργησαν ακραία φτώχεια καθώς και μεγάλη μετανάστευση των κατοίκων αυτών των χωρών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση βλέποντας, αυτή την κατάσταση σε αυτές τις χώρες και θέλοντας να τις σταθεροποιήσει, έτσι ώστε να πάψουν να είναι πηγή αποσταθεροποίησης, άρχισε να σκέφτεται να δελεάσει αυτές τις χώρες, με μια στενότερη σχέση μαζί τους, καθώς και με την μελλοντική υπόσχεση, για ένταξη στην Ε.Ε εάν μπορέσουν να εκπληρώσουν τους όρους. Αυτή η υπόσχεση φάνηκε πολύ συμφέρουσα στις χώρες αυτές αλλά αφενός ατόνησε, λόγω διαφορών συγκυριών που αφορούσαν την Ε.Ε και αφετέρου ήταν πολύ μακροπρόθεσμη, για πολλές από τις χώρες των Βαλκανίων. Σε αυτό το περιβάλλον βρήκε την ευκαιρία η Τουρκία να προωθήσει την επιρροή και την ατζέντα της και μάλιστα όχι μόνο στις βαλκανικές χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και σε μεγάλες χώρες εντός της Ε.Ε. Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε, ότι λόγω διαφορετικών συνθηκών, αλλά και εσωτερικών χαρακτηριστικών, η διπλωματική προσέγγιση και η προσπάθεια επιρροής αυτών των χωρών είναι υπόθεση πολλών παραμέτρων.

4.2 Τουρκία και Σερβία

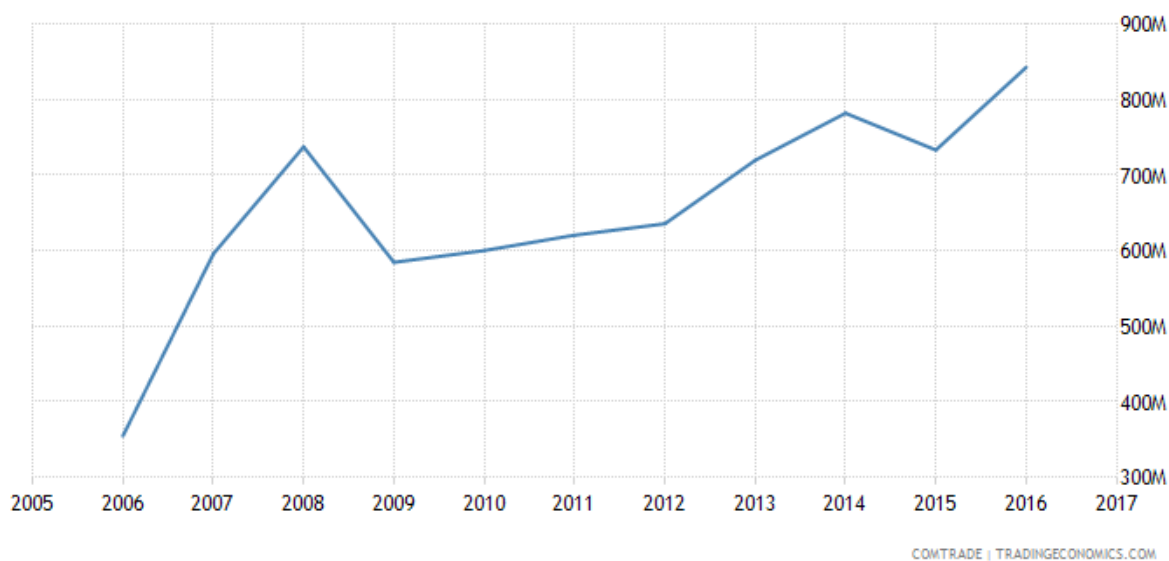
Οι σχέσεις της Σερβίας με την Τουρκία ξεκινάνε από το 14ο αιώνα, με τη μάχη του Κοσσυφοπεδίου, η πλέον ιστορική μάχη στην ιστορία των Σέρβων (Encyclopedia Britannica). Οι σχέσεις Σέρβων και Τούρκων παρέμειναν εχθρικές, στους αιώνες που ακολούθησαν. Οι Σέρβοι αντιτάχθηκαν σθεναρά στην διάρκεια της κατοχής τους από τους Τούρκους. Ήταν από τα βαλκανικά έθνη, που κατάφερε στις αρχές του 19ου αιώνα, να κερδίσει όχι πλήρως την ανεξαρτησία του, αλλά τουλάχιστον αρχικά την αυτονομία του από την Πύλη. Η ιστορική μνήμη των Σέρβων για τους Τούρκους είναι κακή και όχι άδικα, οι Σέρβοι μαζί με τους υπόλοιπους σλάβικους λαούς της περιοχής, είδαν μέρος του πληθυσμού τους να εξισλαμίζονται, όπως οι Μουσουλμάνοι της Βοσνίας και το Κοσσυφοπέδιο να εποικίζεται από τους μουσουλμάνους αλβανούς, οι οποίοι ως ομόθρησκοι των Οθωμανών Τούρκων ήταν πιο φιλικόι στην Οθωμανική διοίκηση (Γεωργόπουλος 2016 σελ 24). Αυτά τα δύο θέματα θα σημαδέψουν σε μεγάλο βαθμό, το τέλος της Γιουγκοσλαβίας και είναι από τα θέματα, που ταλανίζουν την εξωτερική πολιτική της ανεξάρτητης Σερβίας και σε μεγάλο βαθμό επηρεάζουν και τις Σέρβο-Τουρκικές σχέσεις. Οι σχέσεις της Τουρκίας με τη Σερβία, μετά τους Βαλκανικούς πολέμους και την αποχώρηση των Οθωμανών από το μεγαλύτερο μέρος της βαλκανικής, έπαψαν να αποτελούν προτεραιότητα για τους Σέρβους που πλέον τους απασχολούσε η ενσωμάτωση των νέων εδαφών και η σχέση της με τη Αυστροουγγαρία. Κυρίως μετά το τέλος του Α΄ παγκόσμιου πολέμου, η Σερβία πια μαζί με τα εδάφη που απέκτησε, έπαψε να είναι ανεξάρτητο κράτος και δημιούργησε τη Γιουγκοσλαβία με πρωτεύουσα το Βελιγράδι.

Μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο η Γιουγκοσλαβία προσχώρησε στο ανατολικό μπλοκ, λόγω του νέου της ηγέτη, ο οποίος ηγήθηκε της Γιουγκοσλαβικής αντίστασης εναντίων των Γερμανών. Σύντομα ήρθε σε ρήξη με τη Μόσχα και ακολούθησε το δικό της δρόμο εντός των σοσιαλιστικών κρατών. Η Τουρκία από την άλλη ως χώρα ανήκουσα στο δυτικό κόσμο και από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 στο ΝΑΤΟ, κράτησε αποστάσεις από τη Γιουγκοσλαβία αν και η ρωγμή στις σχέσεις της με την Ε.Σ.Σ.Δ δεν έκανε τις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των δύο τόσο προβληματικές, μιας και η Γιουγκοσλαβία προσπαθούσε να κρατάει καλές σχέσεις και με τα δύο πολιτικά μπλοκ. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 μαζί με την πτώση του Ανατολικού μπλοκ και την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, η Γιουγκοσλαβία περιήλθε σε μια δίνη η οποία θα οδηγούσε στη διάλυσή της. Κύριο θέατρο επιχειρήσεων ήταν η Βοσνία, οι συγκρούσεις μεταξύ των Κροατών των Μουσουλμάνων και των Σέρβων, έδωσαν την ευκαιρία στην Τουρκία στην αρχή μυστικά μέσω αποστολής εφοδίων και εθελοντών, όπως και άλλες μουσουλμανικές χώρες στους Μουσουλμάνους Βοσνίους και αργότερα με τη διπλωματική της ισχύ υπέρ των Βοσνίων μουσουλμάνων, αλλά και με συμμετοχή στρατευμάτων της στην ειρηνευτική δύναμη στην περιοχή (The New York Times 1994). Επίσης, αργότερα στο πόλεμο μεταξύ Γιουγκοσλαβίας και ΝΑΤΟ για το Κόσοβο, η Τουρκία αφενός ήταν υπέρ της επιδρομής και αφετέρου μετά το πέρας του πολέμου, ήταν από τα πρώτα κράτη που αναγνώρισε την ανεξαρτησία του Κόσοβο (Turkey ministry of foreign affairs, 2018 a). Μέσα σε αυτό το αρνητικό ιστορικό πλαίσιο, θα περίμενε κανείς ότι οι σχέσεις των δύο κρατών, θα ήταν σε κάκιστο σημείο. Όμως κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να ισχύει, υπό της διοίκησης του κόμματος του ΑΚΡ στην Τουρκία, υπάρχει μια προσπάθεια σύγκλισης των συμφερόντων των δύο κρατών, με όχημα κυρίως την οικονομία και την ανάπτυξη.

Οι σχέσεις μεταξύ Σερβίας και Τουρκίας έχουν βελτιωθεί θεαματικά, σε τέτοιο βαθμό που ο νυν πρόεδρος της Σερβίας, έκανε μια δήλωση που πριν κάποια χρόνια θα ήταν πολύ απίθανο να ειπωθεί, ότι δηλαδή η Σερβία και η Τουρκία, έχουν τις καλύτερες σχέσεις που είχαν ποτέ (B92, 2018). Η Σερβία η οποία αυτή τη στιγμή βρίσκεται στον προθάλαμο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ήταν πάντα μια χώρα απρόβλεπτη για τη δύση, μια χώρα σαφώς επηρεαζόμενη από τη Ρωσία, πράγμα το οποίο είναι και απολύτως φυσιολογικό, για πολιτισμικούς αλλά και εθνολογικούς λόγους, όντας και οι δύο λαοί Σλάβοι και ομόδοξοι. Για αυτούς τους λόγους υπήρχε και υπάρχει μια αμοιβαία καχυποψία μεταξύ δύσης και Σερβίας, παρά την προσέγγιση που έχει γίνει μεταξύ των δύο πλευρών μετά την ανατροπή του καθεστώτος Μιλόσεβιτς. Τώρα όμως στην εξίσωσή περί της επιρροής, μπαίνει δυναμικά και η Τουρκία. Η Τουρκία ξέρει πως εάν θέλει να αποκτήσει επιρροή στα δυτικά Βαλκάνια, πρέπει να αποκτήσει πρόσβαση στη Σερβία (Αθανασοπουλος, 2011), διότι η Σερβία είναι αυτή που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τους Σερβοβόσνιους, έχει διαχρονικά καλές σχέσεις με το Μαυροβούνιο και είναι και ο παίκτης της Ρωσίας στην περιοχή (News247, 2015). Η Τουρκία λοιπόν γνωρίζοντας αυτά τα χαρακτηριστικά, από τα τέλη της δεκαετίας του 2000 και μετά και ιδίως χάριν στην προσπάθεια, του πρώην υπουργού εξωτερικών της Τουρκίας Νταβούτογλου και με βάση το δόγμα του, για την εξωτερική πολιτική της χώρας δηλαδή των συμφωνιών win win, έχει σε κάποιο βαθμό προσφέρει αυτό που έχει ανάγκη η Σερβία και σχεδόν όλες οι χώρες των Βαλκανίων. Έχει προσφέρει ρευστότητα και θέσεις εργασίας. Στη Σερβία λειτουργεί, παράρτημα του ιδρύματος YUNUS EMRE, επίσης στη χώρα δρα και η ΤΙΚΑ, η οποία έχει πράξει πολλά πολιτιστικά αλλά και κοινωνικά έργα, όχι μόνο στις περιοχές στις οποίες πλειοψηφούν οι Μουσουλμάνοι. Συγκεκριμένα έχει βοηθήσει στη δημιουργία γεωργικών έργων και σε θέματα τροφοδοσίας μονάδων (Tika, 2012) μέχρι και σε αντιπλημμυρικά έργα (Tika, 2015).

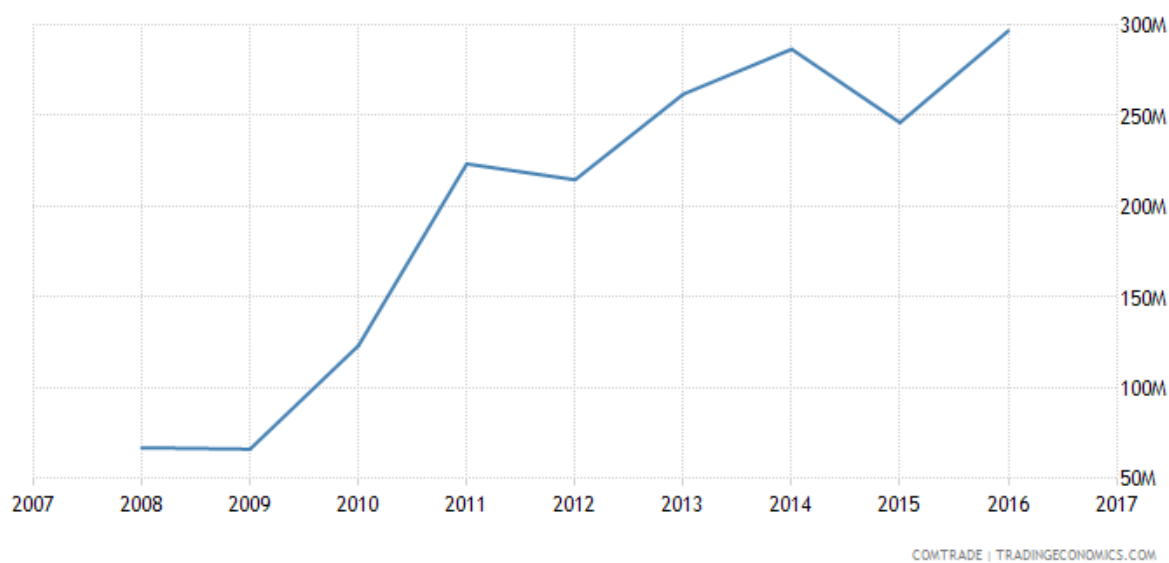
Τέλος παραθέτω τις εμπορικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών, από το 2006 και μετά και αυτό γιατί μέχρι τότε η Σερβία, ήταν ένα κράτος μαζί με το Μαυροβούνιο. Στο Διάγραμμα 5 βλέπουμε τις εξαγωγές της Τουρκίας στην Σερβία. Το 2006 οι εξαγωγές της Τουρκίας στη Σερβία ήταν λίγο πιο κάτω από 400 εκατομμύρια δολάρια ενώ το 2016 πλησίαζαν τα 900 εκατομμύρια δολάρια το χρόνο. Στο Διάγραμμα 6 βλέπουμε τις εισαγωγές της Τουρκίας από τη Σερβία. Στην αρχή βλέπουμε ότι το ύψος των εισαγωγών βρίσκεται κάπου στα πενήντα εκατομμύρια ανά έτος και το 2016 είχε φτάσει τα τριακόσια εκατομμύρια δολάρια ανά έτος.

Διάγραμμα 5. Εξαγωγές της Τουρκίας στη Σερβία για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^e

Διάγραμμα 6. Εισαγωγές της Τουρκίας από την Σερβία για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^f

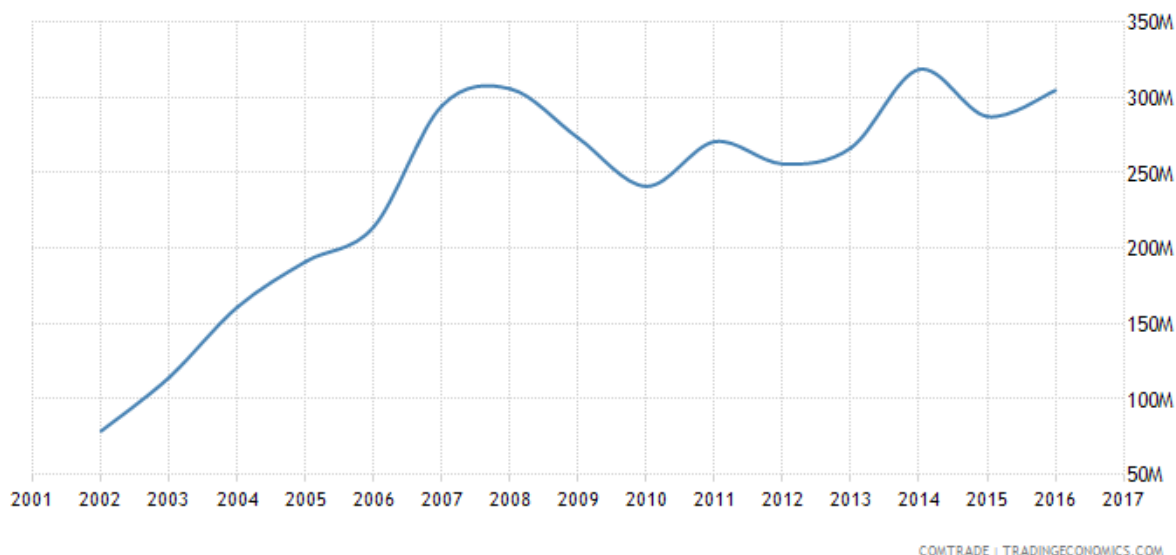
Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως αυτή τη στιγμή παρά τη μεγάλη αντιπαλότητα, κατά της διάρκειας της ιστορίας τους, ότι οι σχέσεις Σερβίας και Τουρκίας είναι στην καλύτερη φάση τους (Lynch, 2015).

4.3 Τουρκία και Αλβανία

Η Αλβανία με την Τουρκία έχουν παραδοσιακά πολύ καλές σχέσεις, λόγω και του ότι η πλειοψηφία των Αλβανών είναι μουσουλμάνοι. Η Τουρκία έχει σταθεί αρωγός σε διαφορές υποθέσεις που αφορούν την Αλβανία, αλλά και σε αλβανικούς πληθυσμούς που βρίσκονται σε άλλες χώρες π.χ Κόσοβο.

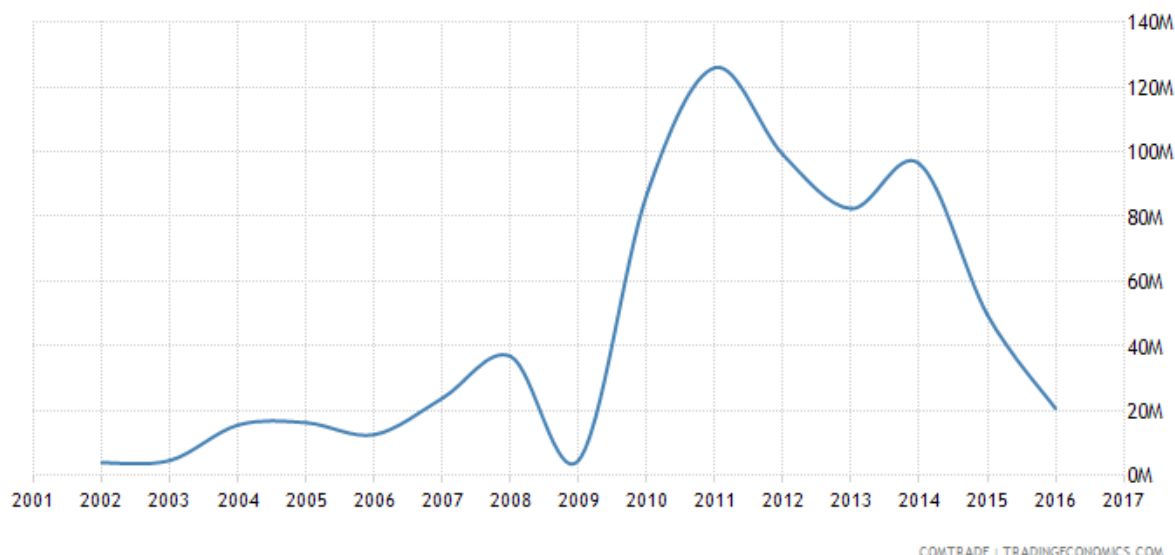
Η Αλβανία και η Τουρκία έχουν ιστορικές σχέσεις, από την εποχή του ύστερου μεσαίωνα, αν και στην αρχή οι κάτοικοι της σημερινής περιοχής που σήμερα ονομάζεται Αλβανία, πολέμησαν με σθένος τους Τούρκους, ιδίως στην περίοδο διακυβέρνησης του Γεωργίου Καστριώτη (Μηχανή του Χρόνου, 2018), όντας χριστιανοί, μετά την υποταγή τους στους Τούρκους και αφού ένα μεγάλο μέρος αυτών εξισλαμίστηκε, φάνηκαν πολύ χρήσιμοι στους Τούρκους και οι δύο αυτές κοινότητες ήρθαν πολύ κοντά. Από το 1913 που δημιουργήθηκε το κράτος της Αλβανίας λόγω επίμονης μεγάλων δυνάμεων της εποχής και την αποχώρηση των Τούρκων από την περιοχή, οι σχέσεις της Τουρκίας με την Αλβανία άρχισαν να αδυνατίζουν και αποκόπηκαν, ίσως περισσότερο από ότι με άλλα κράτη της βαλκανικής, ιδίως μετά το 1945, λόγω και του καθεστώτος που επικράτησε στην Αλβανία μετά τον Β΄ ΠΠ που την οδήγησε σε απομόνωση. Από τη δεκαετία του 1990 όμως, όπως και με τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες, η Τουρκία προσέγγισε την Αλβανία. Αυτή η προσέγγιση με την πάροδο του χρόνου αυξανόταν και στην περίοδο της διακυβέρνησης του κόμματος του ΑΚΡ και τη βελτίωση της τουρκικής οικονομίας. Αυτή η προσέγγιση έγινε μια ισχυρή συνεργασία σε διάφορους τομείς, και πέρα από της διακρατικές συμφωνίες, υπάρχουν πολλές τουρκικές ΑΞΕ από τουρκικές επιχειρήσεις στην Αλβανία, καθώς και πολλές τουρκικές Μ.Κ.Ο που δραστηριοποιούνται στην Αλβανία. Όπως προαναφέραμε η πλειοψηφία των Αλβανών είναι μουσουλμάνοι, αυτό δίνει μεγαλύτερη ευκαιρία στο τουρκικό κράτος, στους επιχειρηματίες και τις Μ.Κ.Ο να μπορέσουν να δραστηριοποιηθούν στην Αλβανία. Άλλωστε πολλοί Αλβανοί, θεωρούν την Τουρκία αδερφό κράτος και τους Τούρκους αδερφό λαό. Η Αλβανία είναι ένα από τα πλέον φτωχά κράτη της Ευρώπης, για αρκετό καιρό ήταν ίσως το πιο φτωχό (World Bank, 2018). Χρόνιες παθογένειες του οικονομικού μοντέλου της χώρας, ιδίως κατά την περίοδο 1945 έως και 1990 κατέστρεψαν τη χώρα και οδήγησαν μεγάλο μέρος του αλβανικού λαού να μεταναστεύσει (Barjaba and Barjaba, 2015). Η Αλβανία μετά την πτώση του κομμουνισμού και όντας σε δεινή οικονομική θέση, όπως προείπαμε αλλά και πλήρως απομονωμένη διπλωματικά (Saxon, 1985), αναζήτησε επενδύσεις και επεδίωξε τη διπλωματική εξωστρέφεια. Από τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1990, ξένες επιχειρήσεις, από διαφορές χώρες αλλά κυρίως από Ιταλία και Ελλάδα δραστηριοποιήθηκαν στην χώρα (Ibro, 2017). Η Τουρκία οικονομικά εκείνη την περίοδο δεν μπορούσε να αναπτυχθεί, ιδιαιτέρως ενεργά στην Αλβανία, λόγω και των δικών της οικονομικών θεμάτων, αλλά το χαμένο έδαφος εκείνης της περιόδου, το κάλυψε και με το παραπάνω, από τη δεκαετία του 2000 και κυρίως από όταν η οικονομική κρίση, επηρέασε την Ελλάδα, και την ανάγκασε να αποτραβηχτεί μερικώς, αφήνοντας στην Τουρκία το οικονομικό έδαφος, που ζητούσε και αυτή δεν το άφησε ανεκμετάλλευτο. Στα Διαγράμματα 7 και 8 παρουσιάζονται οι εξαγωγές της Τουρκίας στην Αλβανία και οι εισαγωγές, που κάνει η Τουρκία για να δούμε την πορεία των εμπορικών σχέσεων των δύο χωρών, κατά την περίοδο που εξετάζουμε.

Διάγραμμα 7. Εξαγωγές της Τουρκίας στην Αλβανία για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^g

Διάγραμμα 8. Εισαγωγές της Τουρκίας από την Αλβανία για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^h

Στο πρώτο διάγραμμα, βλέπουμε τις εξαγωγές στην Αλβανία της Τουρκίας, στην οποία όπως παρατηρούμε πέρα από κάποιες αυξομειώσεις το σύνολο το εξαγωγών κατά έτος είναι πολύ μεγαλύτερο από το 2002. Συγκεκριμένα το 2002 οι εξαγωγές ήταν περίπου στα εκατό εκατομμύρια δολάρια ανά έτος, ενώ το 2016 είχε φθάσει στο ύψος των 300 εκατομμυρίων δολαρίων. Στο

δεύτερο διάγραμμα, βλέπουμε ότι κατά το έτος 2002 οι εισαγωγές της Τουρκίας από την Αλβανία είναι σχεδόν μηδενικές, μία σχετική αύξηση, παρατηρείται από το 2004 έως το 2008, μια μεγάλη πτώση το 2009, μία τεράστια αύξηση το 2010 όπου οι εισαγωγές προσεγγίζουν τα εκατόν είκοσι εκατομμύρια δολάρια κατά έτος και μια μεγάλη πτώση των εισαγωγών το 2015 και ακόμα μεγαλύτερη το 2016, όπου οι εισαγωγές αγγίζουν τα είκοσι εκατομμύρια δολάρια ανά έτος. Επίσης, όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε τα ποσά των εξαγωγών σε απόλυτους αριθμούς είναι μεγαλύτερα από τις εισαγωγές των αλβανικών εισαγωγών στην Τουρκία. Αυτό βέβαια εξηγείται από τη διαφορά μεταξύ των δύο οικονομιών και το μέγεθος των δύο χωρών, σε έκταση, πληθυσμό, πρώτες ύλες κ.α.

Η Τουρκία έχει ωφελήσει ιδιαίτερα την Αλβανία και σε οικονομικό αλλά και σε διπλωματικό επίπεδο. Η Τουρκία προσπαθεί μέσω της δημιουργίας ιστορικής μνήμης και με όχημα τον ισλαμισμό και εν πολλοίς έχει καταφέρει να κερδίσει τη συμπάθεια όχι μόνο των εκάστοτε αλβανικών κυβερνήσεων αλλά να αποκτήσει έρεισμα και στον αλβανικό λαό. Η Τουρκία έχει συνάψει από το 1994 συνθήκη ελεύθερου εμπορίου με την Αλβανία (free trade agreement between the Republic of Turkey and the Republic of Albania, 1994). Στα Τίρανα χιτίζεται με αρωγή της Τουρκίας και επίβλεψη της Diyanet το μεγαλύτερο τέμενος των Βαλκανίων (Hurryet, 2014). Η Τουρκία επίσης έχει βοηθήσει την Αλβανία να ανασυστήσει τις Αλβανικές αερογραμμές. Στην Αλβανία πέρα από θρησκευτικά σχολεία από την Τουρκία υπάρχει και ιδιωτικό πανεπιστήμιο το οποίο ιδρύθηκε μέσω του κινήματος Γκιουλέν, το Eroka university που ιδρύθηκε το 2007 καθώς και το Beder (Anadolu Agency, 2016). Τέλος, μεγάλη είναι και η επιρροή του Τούρκικου τραπεζικού τομέα στη χώρα. Συγκεκριμένα πάνω από 25% της τραπεζικής αγοράς της χώρας ελέγχεται από την εθνική εμπορική τράπεζα της Τουρκίας (Export, 2017). Είναι φανερό, ότι σε σχέση με άλλες χώρες η διπλωματική προσέγγιση της Τουρκίας προς την Αλβανία ήταν πιο “βατή” σε σχέση με άλλες χώρες. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σε πολιτιστικούς και ιστορικούς δεσμούς.

4.4 Τουρκία και Π.Γ.Δ.Μ

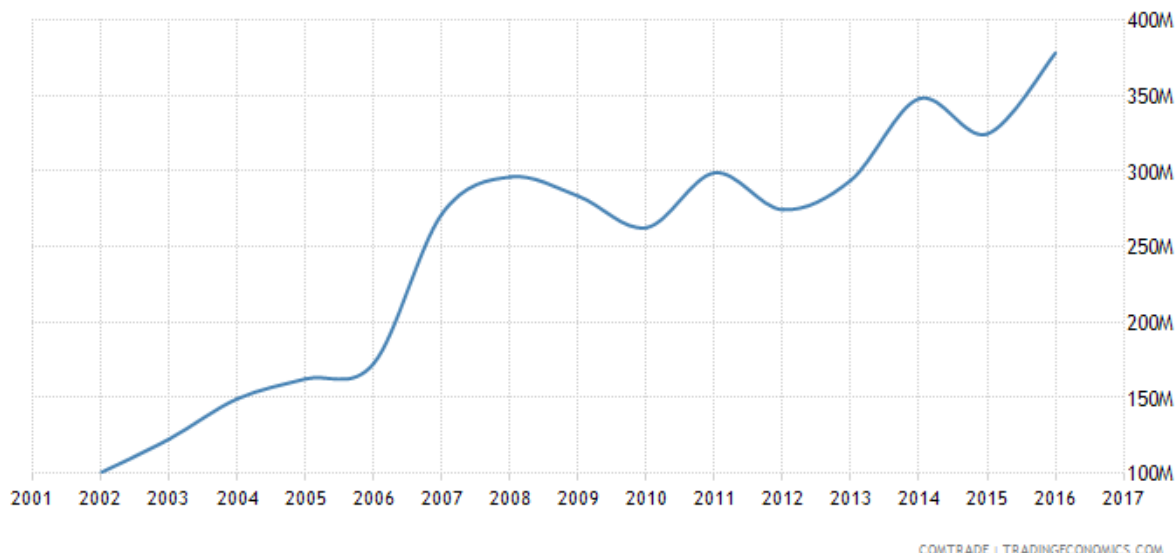
Θεωρητικά οι σχέσεις της Τουρκίας με την Π.Γ.Δ.Μ, θα έπρεπε και λόγω της αλβανικής μειονότητας η οποία συνάμα είναι και μουσουλμανική, ενώ η σλαβική πλειοψηφία της χώρας είναι χριστιανοί, να μην ήταν τόσο στενές, όσο κατά καιρούς είναι. Όμως εν προκειμένω και λόγω της διαμάχης της χώρας με την Ελλάδα, η Τουρκία βρήκε την ευκαιρία να προσεγγίσει την Π.Γ.Δ.Μ

Η Π.Γ.Δ.Μ δημιουργήθηκε ως ανεξάρτητο κράτος, με τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και συγκεκριμένα στις 8 Σεπτεμβρίου του 1991 (TVXS,2011). Μάλιστα ήταν από τις πιο ήρεμες απόσχισης από τις ομόσπονδες δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας. Η διαφωνία για την ονομασία της χώρας δεν ήταν καταλυτική μόνο για τις σχέσεις Ελλάδος - Π.Γ.Δ.Μ αλλά και για τις σχέσεις Τουρκίας – Π.Γ.Δ.Μ, η οποία βλέποντας τη διπλωματική κρίση, έτρεξε να καλύψει το έδαφος που έχασε η Ελλάδα, ως σημαντικός παίκτης στα Βαλκάνια και εκμεταλλευόμενη, το ανθελληνικό αίσθημα που υπήρχε λόγω των περιστάσεων στη χώρα και τηρώντας το ρητό ο εχθρός του εχθρού μου είναι φίλος μου, η Τουρκία διατηρεί από τότε ισχυρές οικονομικές και διπλωματικές σχέσεις (Turkey ministry of foreign affairs, 2018). Το Φεβρουάριο του 1992 η Τουρκία αναγνώρισε την Π.Γ.Δ.Μ με το συνταγματικό της όνομα (Gangloff, 2011, page 2). Στην Π.Γ.Δ.Μ, κατοικούν διάφορες μειονοτικές ομάδες, μία από αυτές είναι και η λεγόμενη τουρκική μειονότητα. Σύμφωνα με την απογραφή του 2002 αυτή η μειονότητα είναι το 3,8% του πληθυσμού, ήτοι 77.959 άτομα (Minority Rights, 2018).

Επίσης πέρα από τους τουρκογενείς στη χώρα διαβιεί σημαντική αλβανική μειονότητα, η οποία παρόλο, που έχει άλλη εθνική καταγωγή είναι μια ακόμα δίοδος για να ασκήσει την επιρροή της στη χώρα, προκειμένου να πραγματοποιήσει τα διπλωματικά της σχέδια. Βέβαια η Τουρκία φοβάται και στην Π.Γ.Δ.Μ και στο Κόσοβο να μην απορροφηθεί η δική της εθνική μειονότητα προς χάριν των Αλβανών. Η οικονομία της Π.Γ.Δ.Μ τότε δεν ήταν αυτό που θα λέγαμε ανθηρή οικονομία. Όπως άλλωστε σε πολλές χώρες των δυτικών Βαλκανίων, οι οικονομικές δραστηριότητες με μία χώρα με

την αγορά και επενδυτική δύναμη της Τουρκίας, τουλάχιστον την δεκαπενταετία που εξετάζουμε αποτέλεσε ευκαιρία. Στο Διάγραμμα 9 θα δούμε τις εξαγωγές της Τουρκίας στην Π.Γ.Δ.Μ.

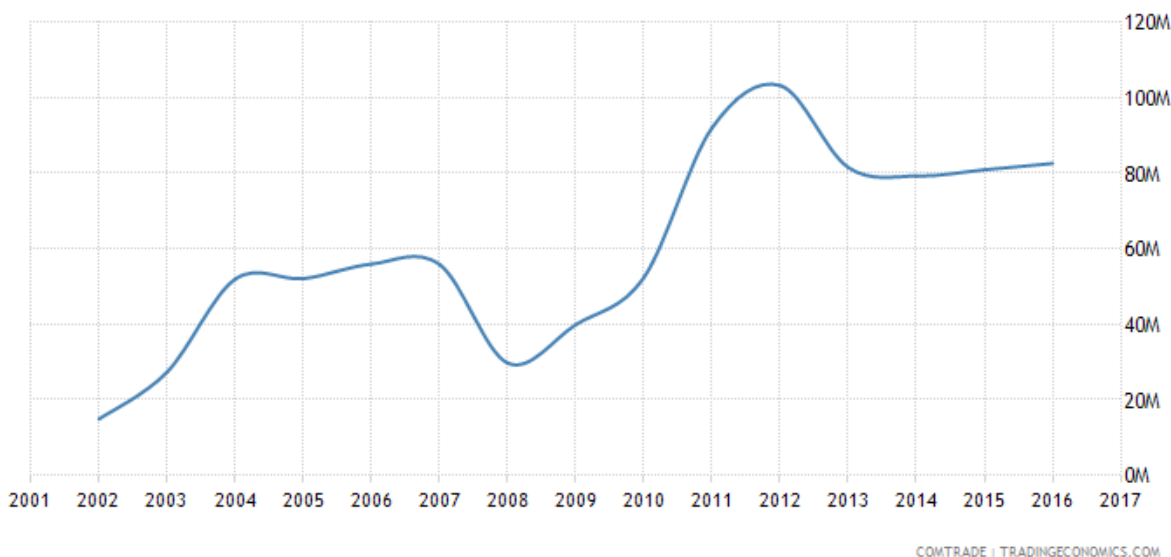
Διάγραμμα 9 Εξαγωγές της Τουρκίας στην Π.Γ.Δ.Μ για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018ⁱ

Όπως φαίνεται τετραπλασιάστηκε ο τζίρος των εξαγωγών από τα περίπου 100 εκατομμύρια δολάρια το 2002, στα περίπου 400 εκατομμύρια δολάρια το 2016. Στο Διάγραμμα 10 αποτυπώνονται οι εισαγωγές της Τουρκίας από τη Π.Γ.Δ.Μ.

Διάγραμμα 10. Εισαγωγές της Τουρκίας από την Π.Γ.Δ.Μ για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^k

Παρατηρούμε, την αύξηση της εισαγωγής προϊόντων της Π.Γ.Δ.Μ στην Τουρκία σε οικονομικό μέγεθος, το 2002 ο τζίρος στις εισαγωγές στην Τουρκία από την Π.Γ.Δ.Μ ήταν περίπου στα είκοσι εκατομμύρια δολάρια το χρόνο, ενώ το 2016 ήταν πάνω από ογδόντα εκατομμύρια

δολάρια το χρόνο παρόλο που φαίνεται μία κάμψη στην τριετία μεταξύ 2012-2014. Οι σχέσεις Π.Γ.Δ.Μ -Τουρκίας είναι σε κάποια θέματα περισσότερο φιλικές και σε κάποια αλλά όχι. Η Τουρκία σαφώς στηρίζει την Π.Γ.Δ.Μ σε σχέση με τη διαμάχη της με την Ελλάδα προσπαθώντας να κερδίσει ερείσματα στη χώρα. Η ΤΙΚΑ βέβαια δραστηριοποιείται και σε αυτή τη χώρα βοηθώντας την ήπια ισχύ της Τουρκίας, μέσα από ανθρωπιστικές αποστολές μετά από φυσικές καταστροφές, έως βεβαίως και την αναστήλωση κτηρίων της Οθωμανικής περιόδου (ΤΙΚΑ,2013). Μπορούμε να συμπεράνουμε πως η Π.Γ.Δ.Μ έχει αναπτύξει μια σχέση με την Τουρκία, η οποία και λόγω της αντιπαλότητας με την Ελλάδα, μπορεί να θεωρηθεί αρκετά ισχυρή. Ιδιαίτερα στην περίοδο που εξετάζουμε, κατά την οποία στο μεγαλύτερο μέρος της, η Π.Γ.Δ.Μ είχε κυβέρνηση με απόλυτες θέσεις ως προς το Μακεδονικό ζήτημα.

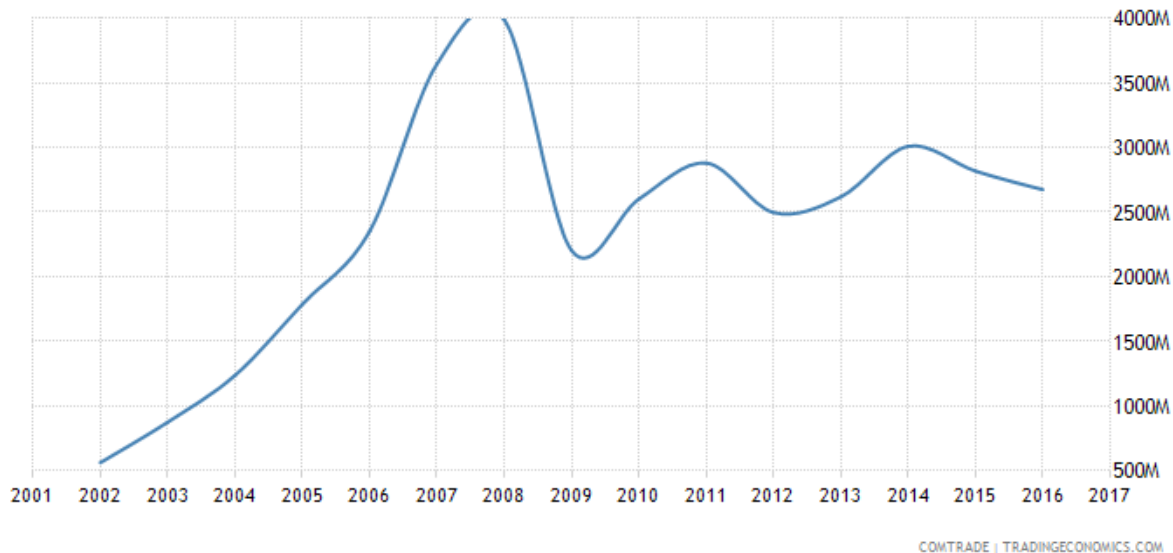
4.5 Τουρκία και Ρουμανία

Η πρώτη ιστορική επαφή των Τούρκων με τους Ρουμάνους, έγινε όπως και με όλα τα Βαλκάνια, κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα μέσω των επεκτατικών πολέμων των Οθωμανών στην περιοχή. Από τον 18ο αιώνα η Ρουμανία είχε αποκτήσει μορφές αυτονομίας στη λεγόμενη περιοχή της Μολδοβλαχίας (Romania Insider, 2010), μέχρι την πλήρη ανεξαρτητοποίησή της, τον 19ο αιώνα. Μετά τον Β΄ΠΠ, η Ρουμανία, προσχώρησε στο ανατολικό μπλοκ και οι σχέσεις με την Τουρκία δεν ήταν ιδιαίτερες. Μετά την πτώση του ανατολικού μπλοκ και την είσοδο της Ρουμανίας στην ελεύθερη αγορά, οι σχέσεις της Τουρκίας με την Τουρκία, βελτιώθηκαν και επιχειρηματικοί κύκλοι της Τουρκίας, άρχισαν να δραστηριοποιούνται στη χώρα. Άλλωστε η Ρουμανία δεν έχει την καχυποψία που έχουν αλλά βαλκανικά κράτη, προς την Τουρκία καθώς δεν συνορεύει με την Τουρκία και η Τουρκική μειονότητα στη χώρα είναι ολιγάριθμη (The Guardian, 2016). Τέλος, από το 2007 η Ρουμανία είναι μέλος της Ε.Ε και αυτό την κάνει ακόμα πιο θελκτική στους Τούρκους επιχειρηματίες.

Το 2015 το έτος πριν την απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία, οι άμεσες ξένες επενδύσεις της Τουρκίας ήταν 1% στη Ρουμανία, επίσης κατά το ίδιο έτος, η Τουρκία ήταν η έκτη στη λίστα με τις χώρες στις οποίες η Ρουμανία εξήγαγε τα προϊόντα της με ποσοστό εξαγωγών της τάξεως του 3,9%. Επίσης, η Ρουμανία εισήγαγε από την Τουρκία εκείνη την χρονιά το 3,6% των εισαγωγών της, καθιστώντας την Τουρκία την ένατη μεγαλύτερη σε εισαγωγές χώρα (Turkey ministry of foreign affairs , 2018), Από το 1990 μέχρι το 2016 η Τουρκία έχει εισχωρήσει σε πόλους τομείς της Ρουμάνικης οικονομίας. Μάλιστα η Τουρκία έχει κάνει άνοιγμα και στα mass media της χώρας. Συγκεκριμένα το κανάλι D της DOGAN GROUP, εκπέμπει και στη Ρουμανία (Tech2.org, 2018).

Στο Διάγραμμα 11 βλέπουμε, τις εξαγωγές της Τουρκίας στη Ρουμανία. Το 2002 οι εξαγωγές της Τουρκίας στη Ρουμανία ήταν περίπου της τάξεως των 500 εκατομμυρίων δολαρίων, ενώ το 2016 είχαν φτάσει λίγο παραπάνω από τα δύομισα δισεκατομμύρια δολάρια. Επίσης, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι το 2007, πριν την οικονομική κρίση η αξία των εξαγωγών, είχε φτάσει στο ύψος των 4 δισεκατομμυρίων δολαρίων, αλλά μετά η αξία των εξαγωγών υποχώρησε.

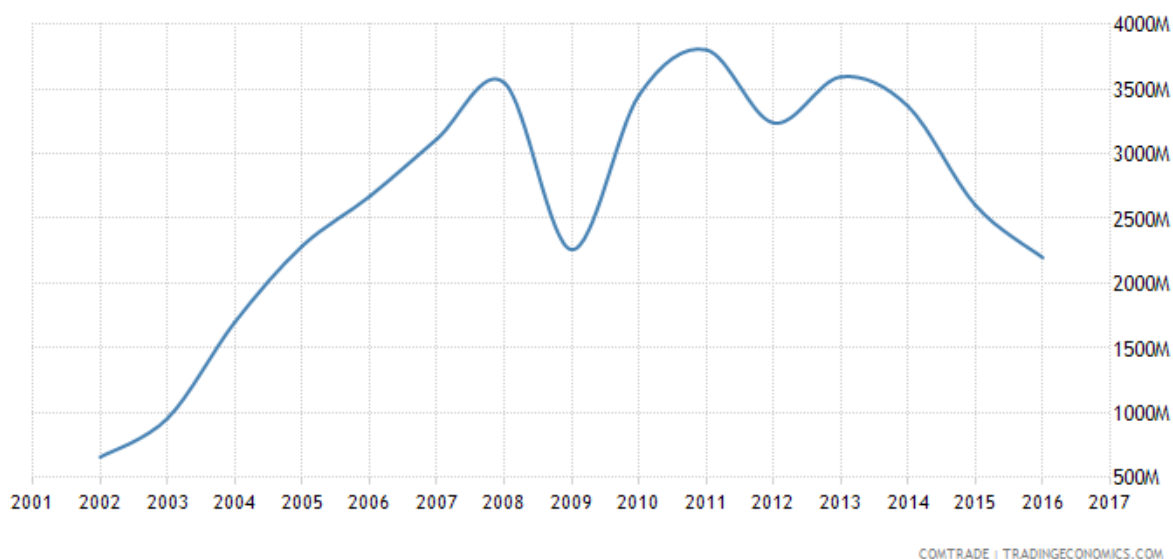
Διάγραμμα 11. Εξαγωγές της Τουρκίας στην Ρουμανία για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018¹

Στο Διάγραμμα 12 βλέπουμε τις εισαγωγές της Τουρκίας από τη Ρουμανία. Μπορούμε να δούμε πως το 2002 οι Ρουμάνικες εξαγωγές στην Τουρκία ήταν λίγο πιο πάνω από τα 500 εκατομμύρια δολάρια κατά έτος, ενώ το 2016 είχαν φτάσει πάνω από τα δύο δισεκατομμύρια δολάρια. Και σε αυτό το διάγραμμα βλέπουμε ότι το 2007 το ύψος των εξαγωγών της Ρουμανίας στην Τουρκία ήταν σε υψηλότερο επίπεδο από το σημερινό κάπου στα τρεις εκατομμύρια δολάρια, αλλά μέχρι το 2009 εμφανίζεται ραγδαία πτώση. Από το 2010 ο δείκτης φαίνεται να ανακάμπτει, αλλά από το 2014 ο δείκτης φαίνεται σε σταθερή πτώση.

Διάγραμμα 12. Εισαγωγές της Τουρκίας από την Ρουμανία για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^m

Οι οικονομικές σχέσεις των δύο χωρών έχουν αυξηθεί κατακόρυφα τα τελευταία χρόνια συγκεκριμένα το 2013 στη Ρουμανία δραστηριοποιούνταν περίπου δέκα χιλιάδες Τούρκικες εταιρίες με κεφάλαιο στα 5 δισεκατομμύρια (Nineoclock.rom,2014). Το 2011 οι δύο χώρες υπέγραψαν σχέδιο δράσης για την εφαρμογή στρατηγικής εταιρικής σχέσης (Embassy of Romania to the Republic of Turkey, 2018) και από τότε έχουν γίνει συναντήσεις αξιωματούχων των δύο χωρών στο ανώτατο επίπεδο. Στην Ρουμανία έχουν παραρτήματα και το ίδρυμα Yunus Emre αλλά και η ΠΚΑ η οποία έχει αναλάβει κοινωφελή έργα όχι μόνο για την Μουσουλμανική κοινότητα της χώρας αλλά και γενικότερου ενδιαφέροντος όπως π.χ την ανακαίνιση του νοσοκομείου, παροχή τεχνολογικού υλικού σε διάφορες υπηρεσίες κ.α (Nineoclock.rom, 2017). Η Τουρκία με τη Ρουμανία έχουν καλές σχέσεις, ελλείπει γειτνίασης και μεγάλων εστιών αντιπαράθεσης. Επίσης, η Τουρκία αξιολογεί θετικά ότι η Ρουμανία είναι στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ότι αποτελεί σημαντικό εμπορικό εταίρο, καθώς έχει το μεγαλύτερο πληθυσμό από τις χώρες της Βαλκανικής.

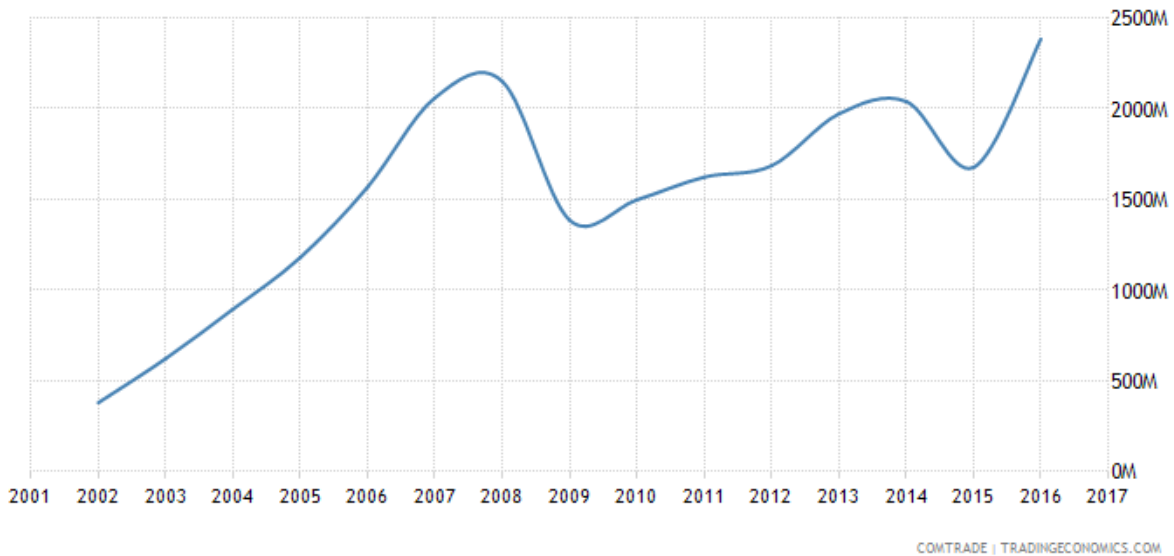
4.6 Τουρκία και Βουλγαρία

Οι σχέσεις της Τουρκίας και της Βουλγαρίας δεν είναι σταθερές. Στην περίπτωση της Βουλγαρίας, η πρώτη επαφή ιστορικά των Βουλγάρων και των Τούρκων, ήταν με τους Οθωμανούς Τούρκους και τους επεκτατικούς τους πολέμους, κατά τη διάρκεια του μεσαίωνα και συγκεκριμένα από τον 14 αιώνα και μετά. Τον 19ο αιώνα ιδρύθηκε το νέο Βουλγαρικό κράτος και άρχισαν, οι διακρατικές σχέσεις μεταξύ αυτού και της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Μετά τον Β΄ ΠΠ και την περίοδο του ψυχρού πολέμου, η Βουλγαρία και η Τουρκία ήταν σε διαφορετικές σφαίρες επιρροής και μιας και συνόρευαν οι σχέσεις τους κινήθηκαν με αμοιβαία καχυποψία. Επίσης, άλλος ένας λόγος για αυτήν την καχυποψία, κυρίως από τη μεριά της Βουλγαρίας, είναι ότι στη χώρα διαβιεί μεγάλη μουσουλμανική μειονότητα. Συγκεκριμένα το 8,8% του πληθυσμού της Βουλγαρίας (Minority Rights Group, 2018). Για αυτό το λόγο άλλωστε, μέχρι και σήμερα δεν δραστηριοποιείται στη Βουλγαρία ούτε η ΤΙΣΑ ούτε το ΥΕΤΚΜ (Turkey ministry of foreign affairs, 2018), δύο από τα βασικά εργαλεία της πολιτιστικής διπλωματίας και προσέγγισης της Τουρκίας σε διάφορες χώρες.

Μάλιστα κατά τη δεκαετία του 1980 επί κομμουνιστικού καθεστώτος, στη Βουλγαρία εξανάγκασαν όλους τους μουσουλμάνους, να αλλάξουν επώνυμα και να αποκτήσουν σλαβικά, καθώς και άλλα μέτρα πίεσης με αποτέλεσμα, το 1989 δεκάδες χιλιάδες μουσουλμάνοι να περάσουν στην Τουρκία (Vaksberg-Andreev, 2014). Με την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος και την είσοδο της Βουλγαρίας στην ελεύθερη οικονομία, οι σχέσεις με την Τουρκία, άρχισαν να αναθερμαίνονται και προοδευτικά αυτές οι εμπορικές και διπλωματικές σχέσεις, έγιναν όλο και πιο βαθιές. Σε αυτό βοήθησαν πολλοί παράγοντες, όπως η ανάγκη επενδύσεων στη Βουλγαρία, η είσοδος της Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και η οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας, μετά το 2002.

Στη συνέχεια θα παρακολουθήσουμε, πως κινήθηκαν οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Βουλγαρίας. Στο Διάγραμμα 13 φαίνονται οι εξαγωγές της Τουρκίας στη Βουλγαρία από το 2002 έως το 2016. Το 2002 οι εξαγωγές ήταν πεντακόσια εκατομμύρια δολάρια το χρόνο και το 2016 είχαν φτάσει στα δυο δισεκατομμύρια και πεντακόσια εκατομμύρια.

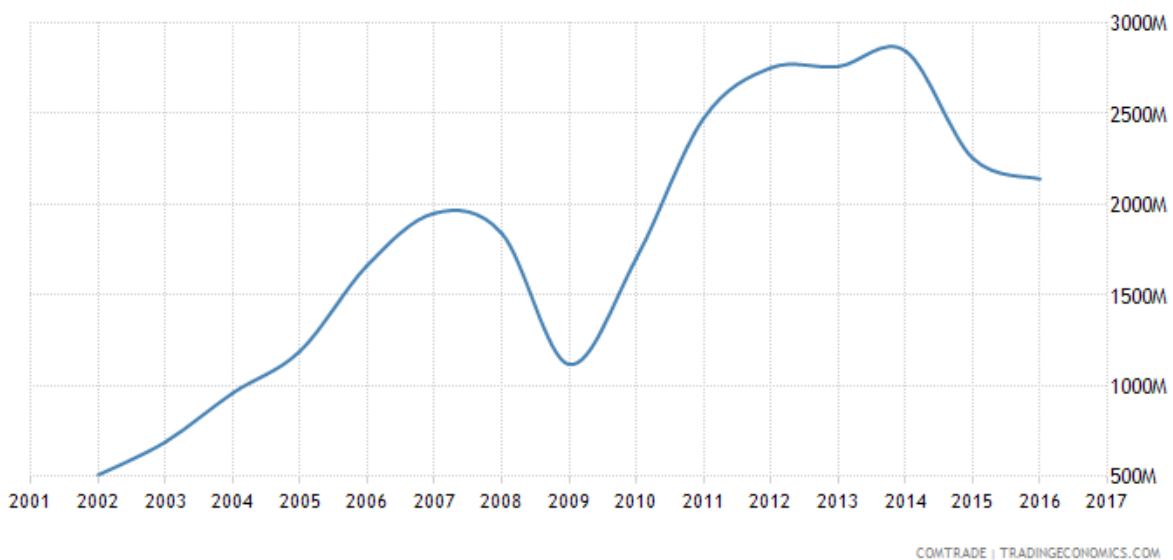
Διάγραμμα 13. Εξαγωγές της Τουρκίας στην Βουλγαρία για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018ⁿ

Η αύξηση των εξαγωγών, είναι σημαντικότερη και παρ όλη την κάμψη μετά το 2009 έως το 2012 σε κανένα έτος, δεν προσεγγίζει τα χαμηλά προ του 2002 περιόδου. Το Διάγραμμα 14 αφορά την ίδια περίοδο, τις εισαγωγές της Τουρκίας από τη Βουλγαρία. Το 2002 οι εισαγωγές ήταν γύρω στα πεντακόσια εκατομμύρια ευρώ, ενώ το 2016 ήταν πάνω από τα δύο δισεκατομμύρια

Διάγραμμα 14. Εισαγωγές της Τουρκίας από την Βουλγαρία για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018°

Είναι εμφανέστατη, η αύξηση των εισαγωγών των βουλγαρικών προϊόντων στην Τουρκία. Όπως παρατηρούμε υπάρχει μια περίοδο κάμψης στα τέλη της δεκαετίας του 2000 αλλά η σύσφιξη των συμφερόντων των δύο χωρών έχουν αυξηθεί αρκετά. Χιλιάδες θέσεις εργασίας δημιουργήθηκαν στην Βουλγαρική αγορά από τουρκικά κεφάλαια και μάλιστα μετά από το 2008 και σε περιόδους ύφεσης για πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Η Τουρκία επανήλθε γρήγορα και οι επενδύσεις συνεχίστηκαν. Επίσης, η Βουλγαρία όπως και η Ρουμανία, παρόλο που είχαν μπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κράτησαν το νόμισμα τους και αυτό τις έκανε πιο ελκυστικές σε επενδύσεις και στην εισαγωγή προϊόντων. Συν τοις άλλοις, η Τουρκία και η Βουλγαρία έχουν υπογράψει σύμβαση ελεύθερου εμπορίου (Παγκόσμια Τράπεζα), επίσης στη χώρα δραστηριοποιείται και η τράπεζα Ζιράτ (Ziraat Bang, 2018). Όπως αναφέραμε, η Βουλγαρία κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1980, έθεσε διάφορους αυστηρούς περιορισμούς, στους Βουλγάρους μουσουλμανικής καταγωγής, με αποτέλεσμα πολλοί εξ αυτών να αποχωρήσουν από τη χώρα. Από τις αρχές τη δεκαετίας του 1990 και την πτώση του κομμουνισμού, οι συνθήκες άλλαξαν με αποτέλεσμα οι μουσουλμάνοι της Βουλγαρίας, τουρκογενείς ή μη, να αναπτύξουν πολιτικούς σχηματισμούς (Mariya Cheresheva, 2016) και σε βάθους χρόνου, να μπουν ακόμα και στη Βουλγαρική κυβέρνηση (Nationalia, 2013). Το ισχυρότερο κόμμα των Τούρκων της Βουλγαρίας είναι, το κίνημα για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες, στα αγγλικά (DPS), στα βουλγάρικα Движение за права и свобода (ДПС). Διαχρονικά είναι το ισχυρότερο και είναι το κόμμα που έχει συμμετάσχει στη δημιουργία κυβέρνησης και συμμετέχει από τη δεκαετία του 1990 στην Βουλγαρική εθνοσυνέλευση (Spirova, 2005, σελ 604).

4.7 Τουρκία και Κόσοβο

Οι σχέσεις του Κόσοβο με την Τουρκία, είναι κάτι παραπάνω από καλές και στενές. Η Τουρκία είναι από τις πρώτες χώρες που αναγνώρισαν, ως ανεξάρτητο το Κόσοβο και πέρα από αυτό είναι από τις χώρες που προσπαθεί να εντάξει το Κόσοβο σε διάφορους διεθνείς οργανισμούς (Turkey ministry of foreign affairs, 2018). Η Τούρκικη γλώσσα είναι μια από τις επίσημες στις περιοχές που κατοικούν Τούρκοι (UNPO, 2006). Επίσης, στην περίοδο που εξετάζουμε, η οποία είναι πριν την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016, στο Κόσοβο υπήρχε δίκτυο σχολείων και ιδρυμάτων που προήγαγαν με τη δράση τους τα τουρκικά συμφέροντα, τα οποία όμως σε μεγάλο αριθμό ανήκαν στο δίκτυο Γκιουλέν. Σύμφωνα με το Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών η Τουρκία είναι από τους μεγαλύτερους επενδυτές στο Κόσοβο. Συγκεκριμένα την περίοδο 2007-2013 η Τουρκία, ήταν τρίτη σε άμεσες ξένες επενδύσεις μετά τη Μεγάλη Βρετανία και τη Γερμανία. Οι κύριες επιχειρηματικές δραστηριότητες των Τούρκων επιχειρηματιών στο Κόσοβο, είναι οι κατασκευές και οι Τραπεζικές συνεργασίες, συγκεκριμένα από το 2015, στην Πρίστινα δραστηριοποιείται η ZIRRAT BANK της Τουρκίας (Turkey ministry of foreign affairs, 2018b). Στο Κόσοβο διαβιεί Τούρκικη μειονότητα. Οι σχέσεις που προσπαθεί να αναπτύξει η Τουρκία στην περιοχή και η προσπάθεια κηδεμονίας μπορεί να αποτυπωθεί από τη φράση του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν ότι «Το Κόσοβο είναι η Τουρκία και η Τουρκία το Κόσοβο» (World Bulletin, 2013). Η Τουρκία έχει υπογράψει, συνθήκη ελεύθερου εμπορίου με το Κόσοβο και επίσης αξίζει να σημειωθεί, ότι οι χώρες που έχουν παρόμοια συνθήκη με το Κόσοβο είναι σαφώς η Αλβανία, η Π.Γ.Δ..Μ η Βοσνία και η Κροατία (Export.gov, 2017).

Πίνακας 1. ΑΞΕ στο Κόσοβο κατά το έτος 2015

Στοιχεία Άμεσων Επενδύσεων από και προς οικονομικούς εταίρους

Πέντε κορυφαίες πηγές επενδύσεων στη χώρα/Πέντε κορυφαίοι προορισμοί επενδύσεων προς άλλες χώρες (US Dollars, Millions)						
Άμεσες επενδύσεις προς τη χώρα			Άμεσες επενδύσεις από τη χώρα			
Σύνολο επενδύσεων προς τη χώρα	3,543	100%	Σύνολο επενδύσεων από τη χώρα	230	100%	
Τουρκία	380	11%	Αλβανία	51	22%	
Γερμανία	326	9%	Γερμανία	29	13%	
Ελβετία	261	7%	Π.Γ.Δ.Μ	21	9%	
Σλοβενία	242	7%	Ολλανδία	17	7%	
Ολλανδία	200	6%	Ελβετία	14	6%	

Πηγή: Export.gov, 2017

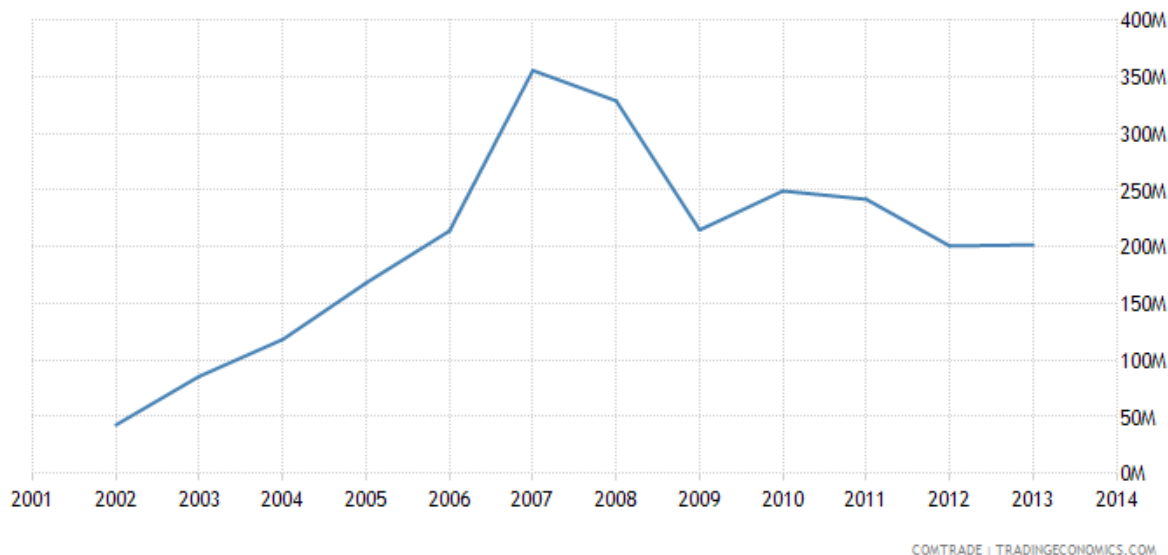
Στον Πίνακα 1 φαίνεται ότι για το 2015 η Τουρκία ήταν η πρώτη χώρα σε ΑΞΕ στο Κόσοβο Τουρκία (Export.gov,2017). Η ΤΙΚΑ στο Κόσοβο, έχει αναλάβει των εξοπλισμό σχολείων, την ανακαίνιση των Οθωμανικών μνημείων (Tika,2012), καθώς και την εκπαίδευση υπηρεσιών της περιοχής όπως της αστυνομίας (Tika 2013).

4.8 Τουρκία και Κροατία

Η Κροατία είναι ένα ακόμη κράτος που ιδρύθηκε μετά την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, το 1991 κήρυξε μονομερώς την ανεξαρτησία της η οποία οριστικοποιήθηκε το 1995 (BBC, 2018). Η Κροατία είναι μια χώρα που από τότε έχει σαφή δυτικό προσανατολισμό, όχι μόνο σε επίπεδο κυβέρνησης αλλά και στο λαό της. Η Κροατία είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 2013 και στο ΝΑΤΟ από το 2008. Η Τουρκία ήταν από τις πρώτες χώρες, που αναγνώρισε την ανεξαρτησία της Κροατίας και στήριξε ενεργά τη συμμετοχή των Κροατών στο ΝΑΤΟ. Η Τουρκία έχει αναπτύξει μεγάλες οικονομικές δραστηριότητες και Τούρκοι οικονομικοί επενδυτές έχουν επενδύσει στην Κροατική οικονομία, επίσης στην Κροατία δραστηριοποιείται η ΤΙΣΑ (ΤΙΣΑ, 2018). Η Τουρκία και η Κροατία είδαν τα συμφέροντα τους να έρχονται πιο κοντά στον εμφύλιο της Βοσνίας, όταν έγινε η συμμαχία μεταξύ Κροατών της Βοσνίας και Μουσουλμάνων, ώστε να

μπορέσουν να αντισταθμίσουν τη στρατιωτική υπέροχη των Σέρβων (Independent, 1994) και αυτό εξυπηρετούσε και τα συμφέροντα της Τουρκίας, που ήταν από τους βασικούς υποστηρικτές των Βόσνιων Μουσουλμάνων.

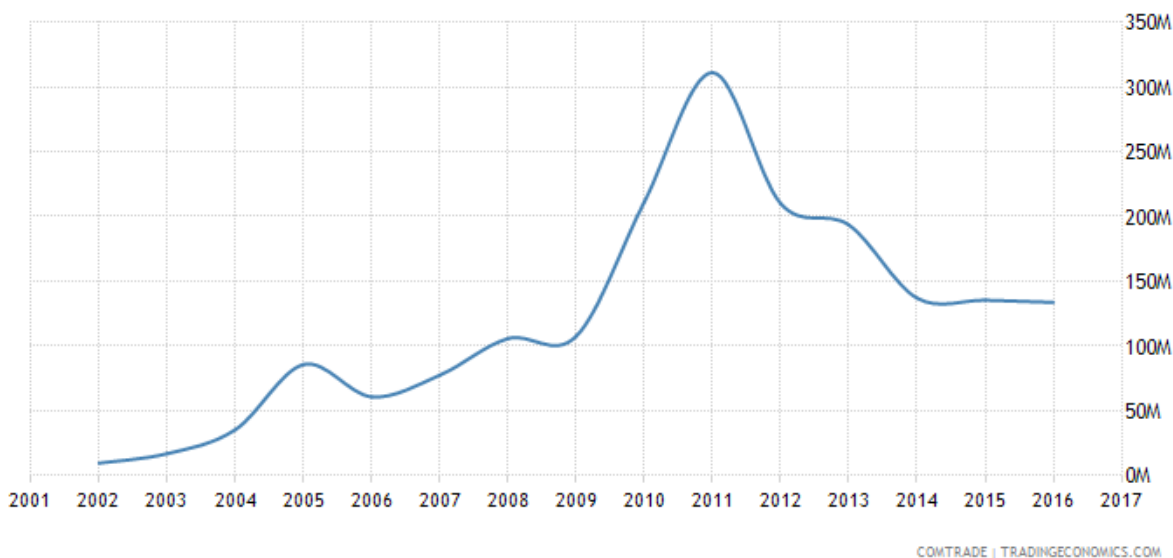
Διάγραμμα 15. Εξαγωγές της Τουρκίας στη Κροατία για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^ο

Στο Διάγραμμα 15, βλέπουμε τις εξαγωγές των Τούρκικων προϊόντων στην Κροατία, οι οποίες το 2002 ήταν στο ύψος των πενήντα εκατομμυρίων δολαρίων ενώ μετά από μια άνοδο μέχρι το 2007 που το ποσό είχε φτάσει περίπου στα τριακόσια πενήντα εκατομμύρια ευρώ και μετά από μια κάμψη από το 2008, κινούνταν στο ύψος των διακοσίων εκατομμυρίων ευρώ. Στο Διάγραμμα 16, βλέπουμε τις εισαγωγές των Κροατικών προϊόντων στην Τουρκία, οι οποίες από μηδενικές το 2002 είχαν φτάσει το 2016 στο ύψος των εκατό πενήντα εκατομμυρίων δολάρια το χρόνο. Ενώ το 2011 είχαν φτάσει στο υψηλότερο σημείο τους πάνω από τριακόσια εκατομμύρια δολάρια το χρόνο.

Διάγραμμα 16. Εισαγωγές της Τουρκίας από τη Κροατία για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^P

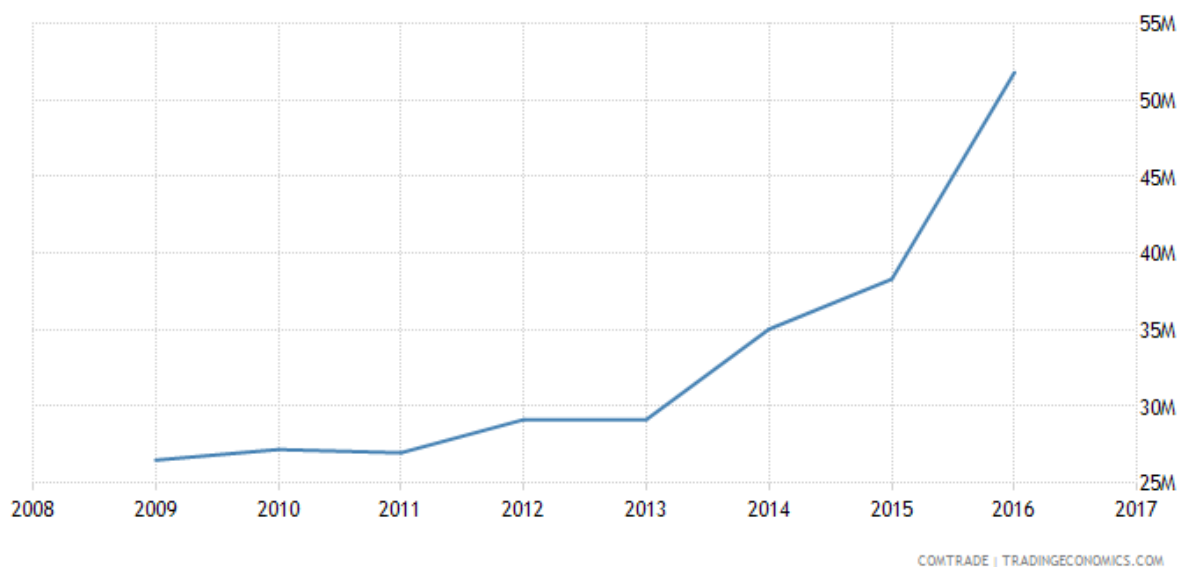
Οι κυρίες επενδυτικές κινήσεις στην Κροατία από τούρκικες επιχειρήσεις, αφορούν τον τουρισμό. Η Κροατία είναι από τις χώρες, που επιθυμούν να απομακρυνθούν από τα Βαλκάνια και κοιτάζουν σταθερά όπως και η Σλοβενία στη κεντρική Ευρώπη. Στην Κροατία ζουν μουσουλμάνοι, αλβανικής και βοσνιακής καταγωγής (Www.dsz.hr, 2011).

4.9 Τουρκία και Μαυροβούνιο

Οι σχέσεις Τουρκίας Μαυροβουνίου, χαρακτηρίζονται ως καλές, η Τουρκία είναι από τις πρώτες χώρες που αναγνώρισε ως ανεξάρτητο κράτος το Μαυροβούνιο. Η Τουρκία υποστήριξε την υποψηφιότητα της χώρας σε διάφορους οργανισμούς όπως στο NATO. Στο Μαυροβούνιο δραστηριοποιείται η TICA από το 2007, καθώς και το πολιτιστικό ίδρυμα Yunus Emre το οποίο δραστηριοποιείται στη χώρα από το 2014. Το μεγάλο μέρος του πληθυσμού είναι μουσουλμάνοι σλαβικής καταγωγής, που είναι στη περιοχή του Σαντζάκ και αλβανικής καταγωγής κοντά στα σύνορα με την Αλβανία (Refworld, 2018). Το 2008 η Τουρκία και το Μαυροβούνιο, υπέγραψαν συμφωνία ελεύθερου εμπορίου (Chamber of economy of Montenegro). Επίσης, η TICA όπως αναφέραμε, έχει πραγματοποιήσει έργο στη χώρα στην περίοδο που εξετάζουμε. Συγκεκριμένα έχει αναστηλώσει το Τέμενος του Οσμάν (Tika, 2012), αναστήλωσε το θρησκευτικό μουσουλμανικό σχολείο του Μεχμέτ Φατίχ και μάλιστα τα πτυχία στους απόφοιτους, το 2013 τα παρέδωσε ο ίδιος ο Ερντογάν. Επίσης, αναστήλωσε το τέμενος BIOCE ώστε να δοθεί σε χρήση, το οποίο ήταν κλειστό από τους βαλκανικούς (Tika, 2013). Παράλληλα, βοήθησε οικονομικά τους κατοίκους της περιοχής του Σαντζάκ, που είναι κατεξοχήν μουσουλμάνοι, ώστε να αναπτύξουν τη γεωργία να αντεπεξέλθουν οικονομικά στις υποχρεώσεις τους και να μη μεταναστεύουν (Tika, 2015). Στα Διαγράμματα 17 και 18 αναλύονται οι εξαγωγές της Τουρκίας στο Μαυροβούνιο και οι εισαγωγές του Μαυροβουνίου στην Τουρκία.

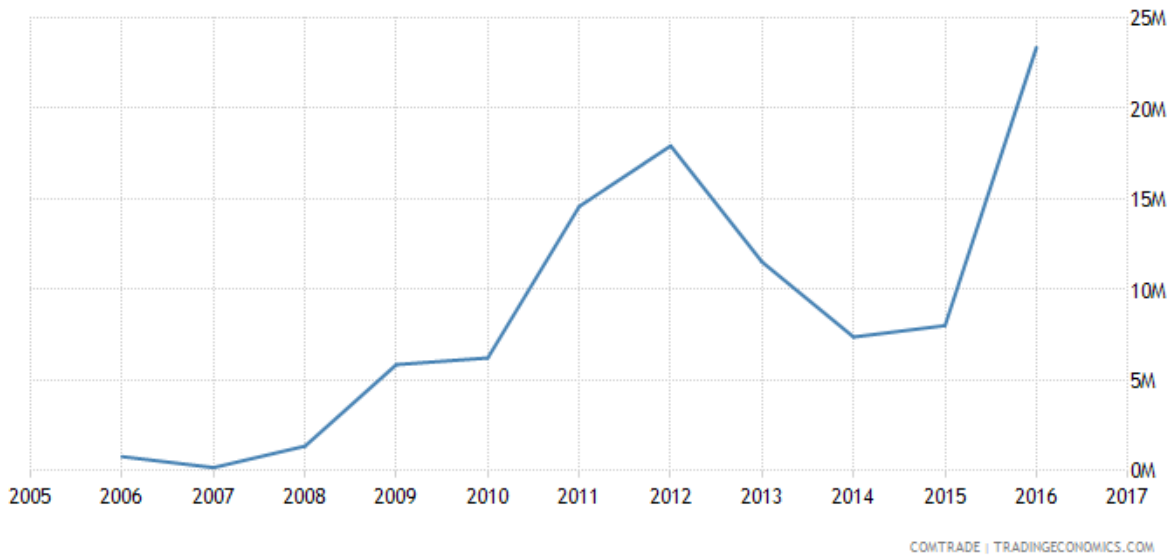
Στο πρώτο διάγραμμα παρατηρούμε ότι το 2009 οι εξαγωγές της Τουρκίας στο Μαυροβούνιο, ήταν περίπου στα είκοσι πέντε εκατομμύρια δολάρια το χρόνο, έφτασαν το 2016 περίπου στα πενήντα εκατομμύρια δολάρια το χρόνο.

Διάγραμμα 17. Εξαγωγές της Τουρκίας στο Μαυροβούνιο για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018⁹

Στο δεύτερο διάγραμμα, βλέπουμε ότι οι εισαγωγές του Μαυροβουνίου στην Τουρκία ήταν μηδενικές ενώ το 2016 είχαν φτάσει στα είκοσι πέντε εκατομμύρια δολάρια, μετά από μια πτώση που δημιουργήθηκε μετά το 2012, όπου είχαν φτάσει κάπου στα είκοσι εκατομμύρια δολάρια.

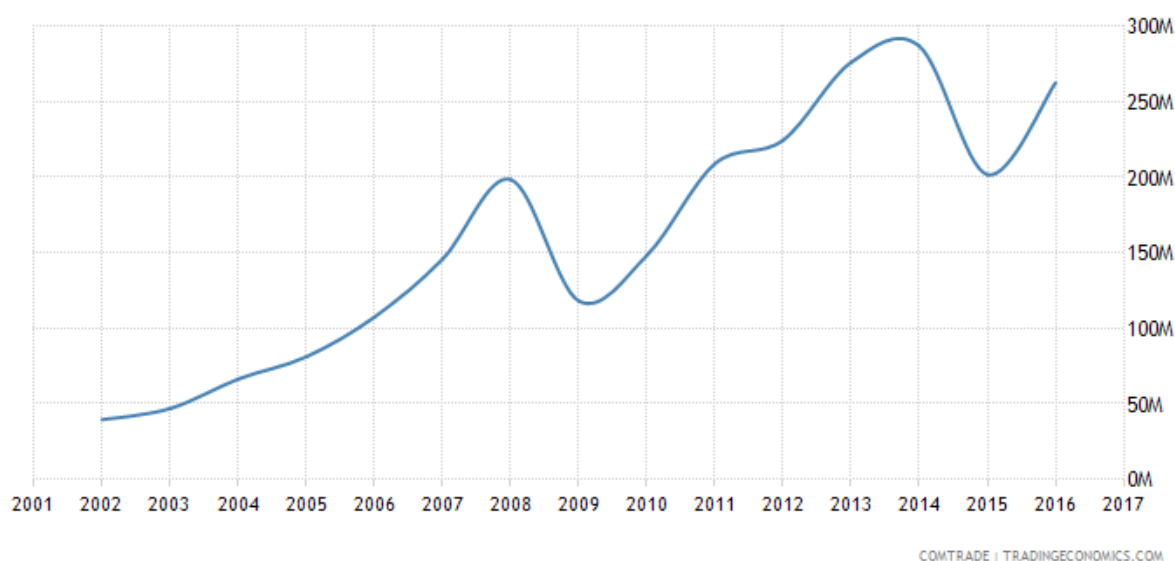

Διάγραμμα 18. Εισαγωγές της Τουρκίας από το Μαυροβούνιο για τα έτη 2002-2016 Πηγή: Trade economics, 2018^f

4.10 Τουρκία και Μολδαβία

Η Μολδαβία είναι ένα κράτος στις εσχατιές της Βαλκανικής, υπήρξε μέλος της Σοβιετικής ένωσης από το τέλος του Β΄ΠΠ, μέχρι και τη διάλυση της το 1991. Μέρος της επικρατείας της στα ανατολικά της χώρας είναι από το 1990 de facto ανεξάρτητο κράτος με το όνομα Υπερδνειστερία (BBC NEWS, 2016) το οποίο ελέγχεται πλήρως από τη Ρωσία. Επίσης μέρος της χώρας από το 1994 είναι αυτόνομη επαρχία με το όνομα Γκαγκαουζία, το οποίο κατοικείται από την εθνότητα των Γκαγκαούζων οι οποίοι είναι Τουρκόφωνοι χριστιανοί ορθόδοξοι (Η Demirdirek σελ. 67-68). Η Μολδαβία είναι η μόνη από τις βαλκανικές χώρες, που δεν έχει άμεσο στόχο να ενταχθεί στην Ε.Ε, ειδικά από το 2016 με την εκλογή του νέου φίλο Ρώσου προέδρου (Daily Express, 2018). Η Μολδαβία είναι από τις πιο φτωχές χώρες της Ευρώπης, μια χώρα που έχει την ανάγκη κάθε είδους εμπορίου και επενδύσεων. Σε αυτό το οικονομικό τέλμα που βρίσκεται διαχρονικά η χώρα, η ανάπτυξης εμπορικών και επενδυτικών δεσμών με την Τουρκία είναι κάτι παραπάνω από ευπρόσδεκτη. Η Τουρκία από το 2002 έως το 2016 έχει κάνει σε εκατομμύρια δολάρια τις κάτωθι εξαγωγές όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 19. Το 2002, οι εξαγωγές ήταν περίπου στα πενήντα εκατομμύρια δολάρια το χρόνο ενώ το 2016 είχαν φτάσει πάνω από διακόσια πενήντα εκατομμύρια δολάρια το χρόνο.

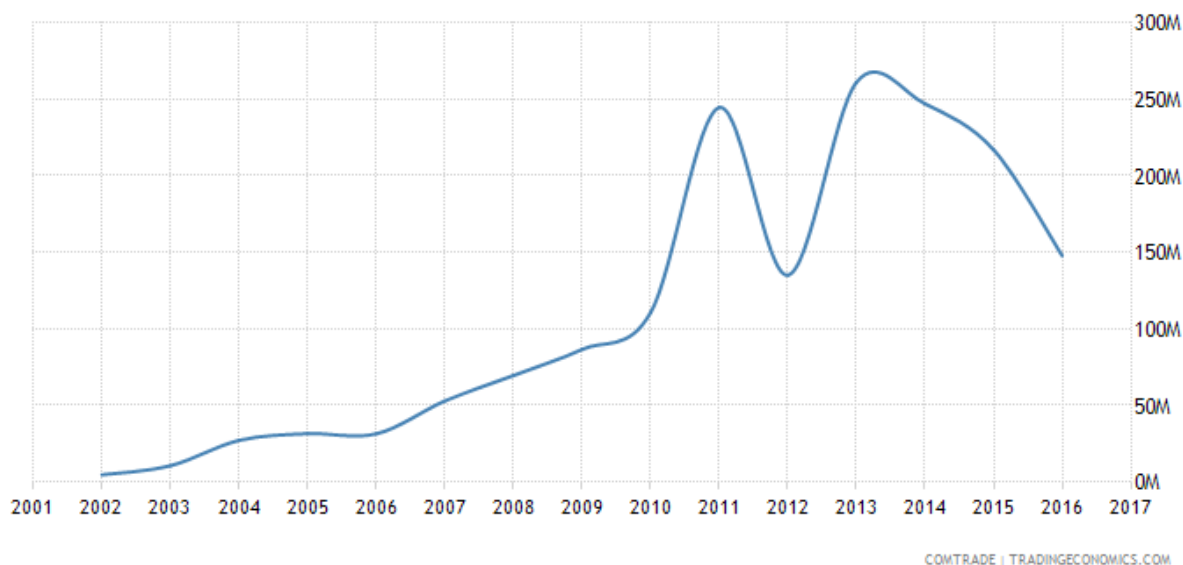
Διάγραμμα 19. Εξαγωγές της Τουρκίας στη Μολδαβία για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^s

Βλέπουμε, ότι παρόλο τις αυξομειώσεις των πόσων των εξαγωγών σε κάποιες χρονιές, τα πόσα σε απόλυτους αριθμούς από το 2002 έχουν πολλαπλασιαστεί έως το 2016. Στο Διάγραμμα 20 αποτυπώνονται οι εισαγωγές Μολδαβικών προϊόντων στην Τουρκία. Αρχικά, οι εισαγωγές Μολδαβικών προϊόντων στην Τουρκία ήταν μηδενικές, το 2013 έφτασαν στο υψηλότερο επίπεδο, περίπου διακόσια πενήντα εκατομμύρια δολάρια, από το 2014 εμφανίζεται μια κάμψη και το 2016 είχαν φτάσει περίπου στα εκατόν πενήντα εκατομμύρια δολάρια.

Διάγραμμα 20. Εισαγωγές της Τουρκίας από τη Μολδαβία για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^t

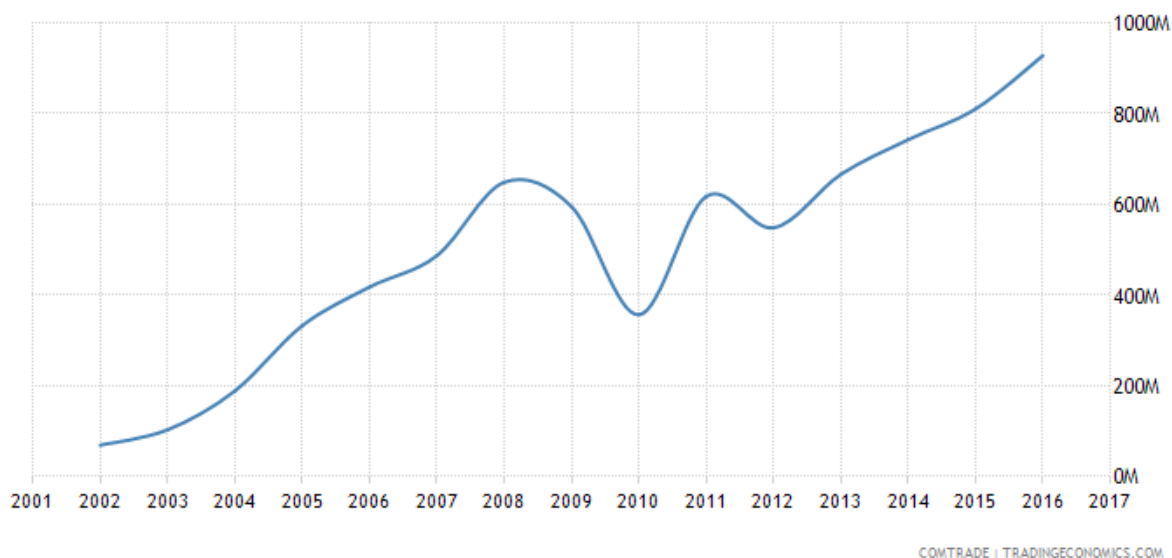
Παρατηρείται αύξηση των πόσων των εισαγωγών των Μολδαβικών προϊόντων στην Τουρκική αγορά. Επίσης, φαίνεται ότι παρά τη μεγάλη διαφορά μεγέθους των δύο οικονομιών, οι εισαγωγές

των Μολδαβικών προϊόντων στην τουρκική αγορά, άγγιζαν κατά καιρούς, τα ποσά των εξαγωγών των τουρκικών προϊόντων στη Μολδαβία. Η Μολδαβία όπως προαναφέραμε έχει στη επικράτεια της, την αυτόνομη περιοχή της Γκαγκάουζιας οι οποίοι είναι τουρκόφωνοι χριστιανοί, τους οποίους η Τουρκία προσπαθεί να προσεταιριστεί. Για αυτή την προσέγγιση έχει χρησιμοποιήσει και πάλι την ΤΙΚΑ. Συγκεκριμένα η Τουρκία έχει χρηματοδοτήσει, μέσω της ΤΙΚΑ βιβλιοθήκη, έχει στείλει υλικοτεχνική υποδομή στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο, καθώς και γηροκομείο (Tika, 2013 K). Επίσης Τούρκοι επίσημοι, επισκέπτονται την περιοχή κατά καιρούς. Το 2014 οι δύο χώρες υπόγραψαν συνθήκη ελεύθερου εμπορίου (Moldpress, 2016)

4.11 Τουρκία και Σλοβενία

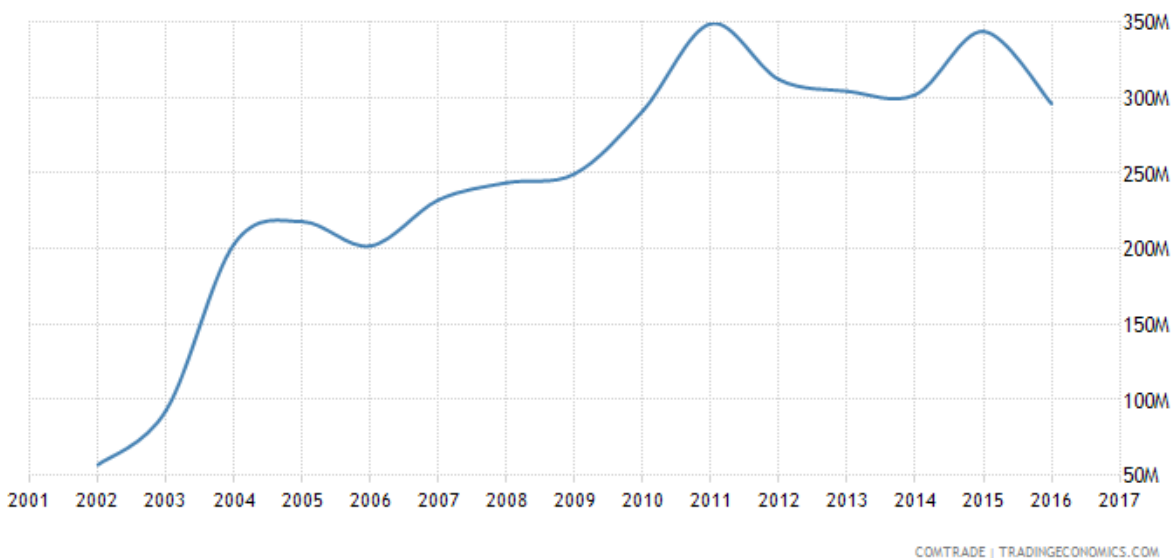
Η Σλοβενία είναι μία ακόμα χώρα η οποία δημιουργήθηκε από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, κήρυξε την ανεξαρτησία της το 1992, είναι μέλος του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Σλοβενία είναι μία χώρα η οποία προσπαθεί να αποκοπεί από την έννοια της βαλκανικής χώρας και έχει ρίξει το βάρος ώστε να έρθει πιο κοντά στη κεντρική Ευρώπη (Economist, 2003). Στη Σλοβενία περίπου το 2,5% του πληθυσμού της είναι Μουσουλμάνοι, στη συντριπτική πλειοψηφία τους σλαβικής καταγωγής- Βόσνιοι (Bajt, 2009 σελ. 223-224). Επειδή ακριβώς οι στρατηγικοί στόχοι της Σλοβενίας δεν είναι στα Βαλκάνια, για αυτό και η Τουρκία δεν έχει αναπτύξει το ίδιο δίκτυο, που έχει αναπτύξει στις υπόλοιπες χώρες των Βαλκανίων. Επίσης, η Σλοβενία είναι η πλέον πλούσια χώρα από τις πρώην Γιουγκοσλαβικές (The Economist, 2003) και ήδη μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Άλλωστε και το τέμενος της Λουμπλιάνα χρηματοδοτήθηκε κυρίως με κεφάλαια από το Κατάρ (Qatar fund for development, 2018). Στο Διάγραμμα 21 αποτυπώνονται οι εξαγωγές της Τουρκίας στη Σλοβενία. Το 2002 οι εξαγωγές της Τουρκίας στη Σλοβενία, ήταν κάτω από 200 εκατομμύρια δολάρια, ενώ το 2016 είχαν φτάσει περίπου στο ένα δισεκατομμύριο δολάρια. Όσον αφορά τις εξαγωγές της Σλοβενίας στην Τουρκία που απεικονίζονται στο Διάγραμμα 22, βλέπουμε, ότι το 2002 ήταν γύρω στα πενήντα εκατομμύρια δολάρια το χρόνο, ενώ το 2016 είχαν φτάσει στα τριακόσια εκατομμύρια δολάρια το χρόνο.

Διάγραμμα 21. Εξαγωγές της Τουρκίας στη Σλοβενία για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018¹¹

Διάγραμμα 22. Εισαγωγές της Τουρκίας από τη Σλοβενία για τα έτη 2002-2016

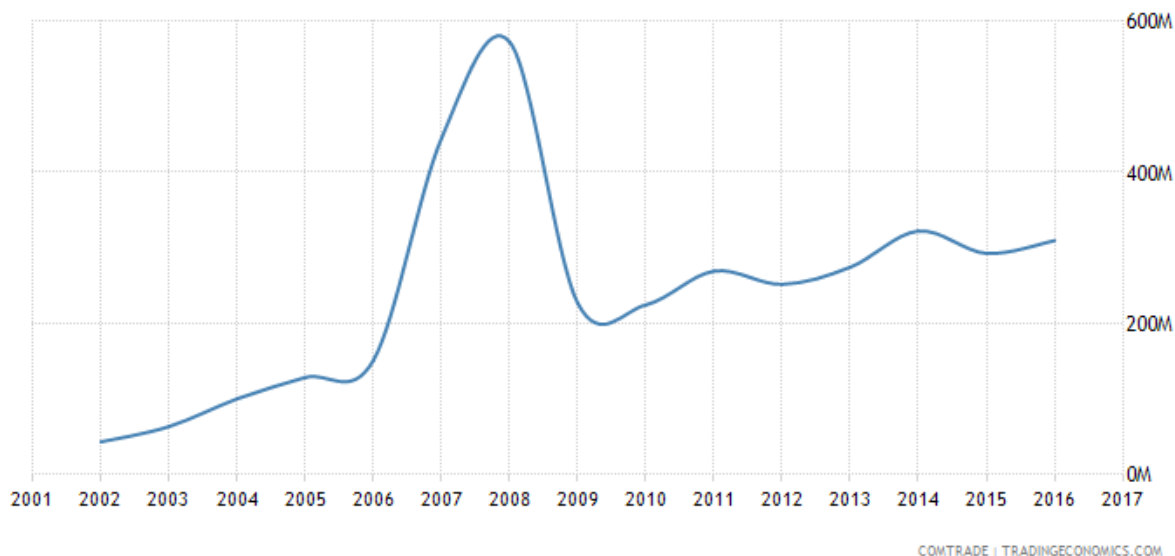
Πηγή: Trade economics, 2018^v

4.12 Τουρκία και Βοσνία Ερζεγοβίνη

Η Βοσνία Ερζεγοβίνη είναι και αυτή, ένα από τα κράτη που δημιουργηθήκαν μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Το συγκεκριμένο κράτος, έχει ένα ιδιότυπο τρόπο διοικητικής διαίρεσης πέρα από τη κεντρική κυβέρνηση. Διαιρείται επίσης σε τρεις αυτόνομες δημοκρατίες εντός του κράτους. Η μια των Μουσουλμάνων της Βοσνίας, η δεύτερη των Σέρβο βόσνιων και η τρίτη των Κροατών της Βοσνίας, οι οποίες έχουν μεγάλο βαθμό ανεξαρτησίας στις κινήσεις τους. Η πλειοψηφία των κατοίκων της χώρας είναι Μουσουλμάνοι, πολυπληθής ομάδα είναι και οι Σέρβο Βόσνιοι ενώ η μικρότερη αριθμητικά εθνική ομάδα είναι οι Κροάτες της Βοσνίας (World population review, 2018). Ο εμφύλιος της Γιουγκοσλαβίας επέφερε δυσπιστία στην περιοχή. Η κύρια αφορμή του διαχωρισμού του κοινοτήτων, ήταν η θρησκεία ή το δόγμα της κάθε εθνικής ομάδας, παρόλο που κατά τη διάρκεια της πολιτικής ζωής της Γιουγκοσλαβίας, η θρησκευτική συνύπαρξη ήταν ικανοποιητική. Ίσως σε αυτό να βοηθούσε και το καθεστώς της χώρας, που ως σοσιαλιστικό δεν ενίσχυε τουλάχιστον επίσημα τα θρησκευτικά ζητήματα. Η Τουρκία καθ' όλη τη διάρκεια του εμφυλίου της Γιουγκοσλαβίας, όπως και άλλες μουσουλμανικές χώρες, ενίσχυσαν τους Μουσουλμάνους με πολεμοφόδια, χρήματα αλλά και διπλωματικά. Η Τουρκία είχε στείλει στρατό στην ειρηνευτική δύναμη μετά τον εμφύλιο. Η Τουρκία με τη Βοσνία Ερζεγοβίνη έχουν από το 2002 υπογράψει συνθήκη ελεύθερου εμπορίου (Free Trade Agreement between Turkey and Bosnia and Herzegovina, 2002). Επίσης πολλές τουρκικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στη χώρα. Στη Βοσνία δρα η Ζιράτ Bank της Τουρκίας, η ΤΙΚΑ, η οποία έχει έντονη δράση όχι μόνο στην περιοχή των Μουσουλμάνων αλλά και των υπολοίπων, όπως π.χ το νευρολογικό κέντρο του νοσοκομείου Doboј το οποίο ανακαινίστηκε με χρήματα της ΤΙΚΑ (ΤΙΚΑ, 2013), καθώς και άλλοι τουρκικοί οργανισμοί κρατικοί ή μη.

Στο Διάγραμμα 23 βλέπουμε τις εξαγωγές της Τουρκίας στη Βοσνία. Φαίνεται ότι ναι μεν υπάρχει αύξηση σε σχέση με το 2002 όπου οι εξαγωγές της Τουρκίας στη Βοσνία είναι σχεδόν μηδενικές, από το 2006 ανεβαίνουν και φτάνουν περίπου στα εξακόσια εκατομμύρια δολάρια αλλά από το 2008 υπάρχει μια μεγάλη κάμψη από τα περίπου εξακόσια εκατομμύρια δολάρια που είχε φτάσει η αξία των εξαγωγών, με αποτέλεσμα το 2016, το ύψος των εισαγωγών είναι κάτω από τετρακόσια εκατομμύρια δολάρια.

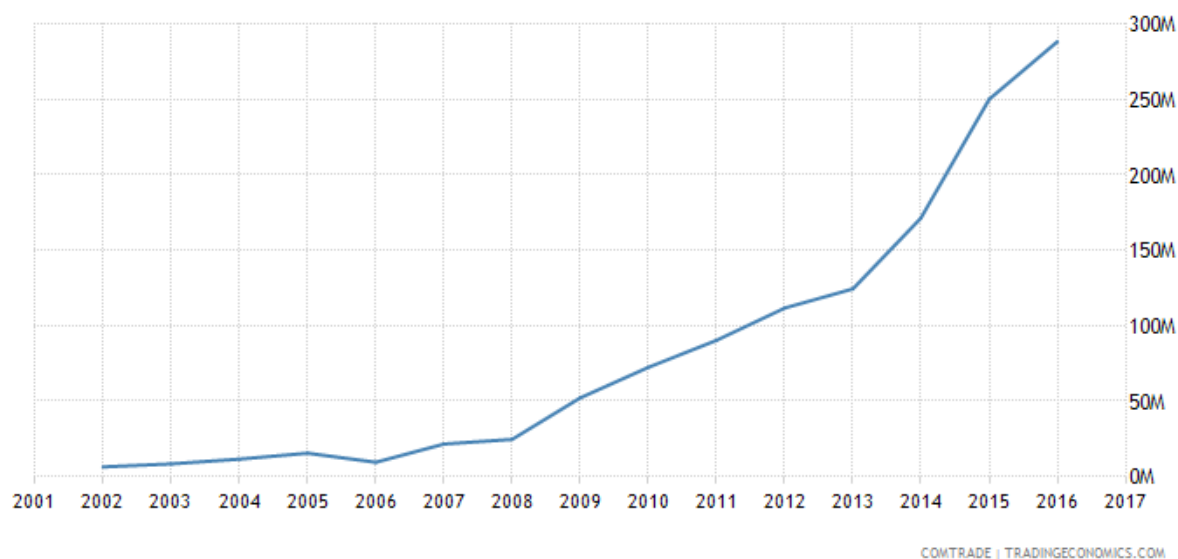
Διάγραμμα 23. Εξαγωγές της Τουρκίας στη Βοσνία Ερζεγοβίνη για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^x

Στο Διάγραμμα 24, βλέπουμε τις εισαγωγές της Τουρκίας από τη Βοσνία. Οι εισαγωγές της Τουρκίας από τη Βοσνία το 2002 είναι σχεδόν ανύπαρκτες, αλλά μετά το 2009 βλέπουμε μια σταθερή αύξηση στην αξία των εισαγωγών οι οποίες το 2016 είχαν φτάσει τα τριακόσια εκατομμύρια δολάρια.

Διάγραμμα 24. Εισαγωγές της Τουρκίας από τη Βοσνία Ερζεγοβίνη για τα έτη 2002-2016

Πηγή: Trade economics, 2018^y

Στη Βοσνία δραστηριοποιούνται πολλά φιλανθρωπικά και εκπαιδευτικά δίκτυα από την Τουρκία. Επίσης, οι σχέσεις σε ανώτατο επίπεδο μεταξύ των δύο χωρών, είναι άριστες αν και όπως προείπαμε η κεντρική κυβέρνηση δεν έχει στη Βοσνία την ισχύ όπως σε άλλες χώρες και αυτό έχει ως αποτέλεσμα η αυτόνομη Σερβική δημοκρατία της Βοσνίας Ερζεγοβίνης, καθώς και η αυτόνομη Κροατική δημοκρατία της Βοσνίας Ερζεγοβίνης να κρατούν αποστάσεις σε διάφορα θέματα από την κεντρική κυβέρνηση και να επηρεάζονται από τα συμφέροντα της Σερβίας και της Κροατίας αντίστοιχα.

4.13 Συμπεράσματα

Αναλύοντας τα δεδομένα που παρατέθηκαν παραπάνω, για κάθε χώρα της Βαλκανικής και τις σχέσεις της Τουρκίας με αυτές, και την επιρροή που έχει, η θέλει να αποκτήσει η Τουρκία σε αυτές. Παρατηρούμε τα εξής:

- 1) Η Τουρκία έχει εκμεταλλευτεί όλα αυτά χρόνια τις μουσουλμανικές και τουρκόφωνες μειονότητες, σε σχεδόν κάθε χώρα της Βαλκανικής.
- 2) Η Τουρκία έχει εκμεταλλευτεί την οικονομική της ανάπτυξη, η οποία σε σχέση με άλλες παραδοσιακά οικονομικές δυνάμεις, οι οποίες δραστηριοποιούνταν στην περιοχή, δεν επηρεάστηκε ιδιαίτερα από την οικονομική κρίση και ανέκαμψε πολύ γρήγορα. Αυτό το γεγονός σε συνδυασμό με την χρόνια οικονομική δυσκαμψία των περισσότερων Βαλκανικών χωρών, έκανε τα τουρκικά κεφάλαια και μάλιστα σε περιόδους κρίσης, να φαντάζουν πολύ θελκτικά στις βαλκανικές κυβερνήσεις, ακόμα και χωρών που παραδοσιακά δεν τα πήγαιναν καλά με την Τουρκία.
- 3) Τέλος μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η επιρροή της Τουρκίας στις χώρες οι οποίες έχουν ως γεωπολιτικό προσανατολισμό την κεντρική Ευρώπη και όχι τα Βαλκάνια, όπως η Κροατία και η Σλοβενία, είναι πολύ περιορισμένη.

Από τα παραπάνω μπορούμε να επισημάνουμε, ότι η Τουρκία έχει εκμεταλλευτεί σε μεγάλο βαθμό την ήπια ισχύ της και έχει δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες σε πολλές χώρες της Βαλκανικής και έχει δημιουργήσει μοχλούς πίεσης, τους οποίους μπορεί να χρησιμοποιήσει, μέσα από πληθυσμούς φιλικά προσκείμενους προς αυτήν.

Κεφάλαιο 5. Συμπεράσματα

Η ανάλυση όλων των παραπάνω, υπό το πρίσμα της ρεαλιστικής σχολής της σκέψης, μας οδηγεί σε κάποια συμπεράσματα, για την κατανόηση αρκετών πτυχών της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στα Βαλκάνια. Η Τουρκία επί ΑΚΡ, αφού πρώτα ανέπτυξε την οικονομία της, προχώρησε σε αύξηση της επιρροής της στη περιοχή των Βαλκανίων, μέσω της της ανάπτυξης της ήπιας ισχύος της. Οι οικονομικές και εμπορικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν, η προσπάθεια πολιτιστικής επιρροής, αν και θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως εργαλεία μιας φιλελεύθερης προσέγγισης της Τουρκίας με τις χώρες των Βαλκανίων, αυτό δεν ισχύει. Η Τουρκία ανέπτυξε αυτή την πολιτική με γνώμονα την αύξηση της δικής της ισχύος σε όσες από τις χώρες των Βαλκανίων μπορούσε. Τα διάφορα ιδρύματα, οργανώσεις ακόμα και Μ.Κ.Ο, ελέγχονται ως προς την πολιτική τους, και ενισχύονται οικονομικά, από το Τουρκικό κράτος. Δηλαδή δεν φαίνεται να είναι ανεξάρτητες κινήσεις, που κάνουν δική τους διπλωματία, αλλά όργανα του κράτους. Επίσης, οι τουρκόφωνοι ή μουσουλμάνοι των Βαλκανίων, τους οποίους πλησιάζει η Τουρκία, πέρα από την αρωγή που δέχονται, τους γίνεται συνάμα και η κατήχηση, μέσω κυρίως της θρησκείας, ότι η Τουρκία δεν είναι εδώ μόνο για να τους κάνει τη ζωή ευκολότερη αλλά και για να τους προστατέψει, ως μέλη της ευρύτερης εθνικής της 'οικογένειας'. Με αποτέλεσμα αυτοί οι πληθυσμοί ανά χώρα, να είναι εν δυνάμει μοχλοί πίεσης στα χέρια της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Με λίγα λόγια η Τουρκία δεν επιθυμεί συνεργασία, όπως προβάλλει η φιλελεύθερη θεώρηση των διεθνών σχέσεων, αλλά να

αυξήσει την επιρροή της στη Βαλκανική. Προσπαθεί να το επιτύχει μέσω της ήπιας ισχύς της. Όλα τα παραπάνω μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως η Τουρκία ασκεί ήπια ισχύ σε αυτές της χώρες, όμως με βάση το ρεαλισμό. Η Τουρκία βλέποντας τις αλλαγές που συνέβησαν με την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ και των σοσιαλιστικών δημοκρατιών των Βαλκανίων, διεκδίκησε και δημιούργησε, τις συνθήκες για να πετύχει έναν άλλο ρόλο. Όχι στο πλαίσιο ενός μεγάλου συνασπισμού, όπως στον ψυχρό πόλεμο, αλλά ως μια χώρα που ήθελε να δημιουργήσει δική της σφαίρα επιρροής.

Προσπαθεί με κύριο μέσο την ήπια ισχύς της, να δημιουργήσει αφενός, ένα ιστορικό μύθευμα κατά το οποίο, η κατάκτηση των Βαλκανίων εκ των Οθωμανών Τούρκων ήταν ούτε λίγο ούτε πολύ, μια σπουδαία περίοδος για τα Βαλκάνια, παραγνωρίζοντας τα ιστορικά στοιχεία. Αφετέρου επιχειρεί να δημιουργήσει την αίσθηση της προστάτιδας δύναμης στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς των Βαλκανίων, παρέχοντας τους διπλωματική συνδρομή, καθώς και υλικοτεχνική βοήθεια μέσω κρατικών χορηγιών, Μ.Κ.Ο καθώς και ιδρυμάτων. Η οικονομική ανάπτυξη που γνώρισε η Τουρκία, στην περίοδο που αναλύσαμε έκανε ακόμα ευκολότερο το σχεδιασμό της, βρίσκοντας τις περισσότερες χώρες των Βαλκανίων στο συνήθη οικονομικό μαρασμό τους και έχοντας και την ιστορική συγκυρία της οικονομικής κρίσης του 2008. Παραδοσιακές επενδυτικές δυνάμεις όπως η Ελλάδα αναγκάστηκαν να αποτραβηχτούν από την περιοχή και να της αφήσουν επιχειρηματικό χώρο. Επίσης, η Τουρκία με βάση το λεγόμενο δόγμα του πρώην υπουργού εξωτερικών της Νταβούτογλου περί μηδενικού προβλήματος με τις γειτονικές χώρες, όπου το χριστιανικό στοιχείο κυριαρχεί, προσεγγίζει μέσω οικονομικών σχέσεων αυτά τα κράτη άλλα προσεταιρίζεται πάντα τυχόν μουσουλμανικές μειονότητες. Στις δε μουσουλμανικές χώρες όπως προείπαμε, εμφανίζεται ως προστάτιδα δύναμη για την εξισορρόπηση των δυνάμεων στην περιοχή. Η Τουρκία προσπαθεί να επανέλθει στη βαλκανική μετά από τους βαλκανικούς του 1912-1913.

Οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις Η.Π.Α, έχουν πληγεί μετά την προσέγγιση της Τουρκίας με τη Ρωσία, μιας χώρας που δεν θέλει η δύση στα Βαλκάνια. Επίσης, η Τουρκία πλέον βρίσκεται σε κάμψη, που αν συνυπολογίσουμε και την εσωτερική αναταραχή λόγω των “συνεπειών” του πραξικοπήματος και την στροφή στην απολυταρχία της κυβέρνησης της Τουρκίας δεν βοηθάει τα σχέδια της.

Τα σχέδια της Τουρκίας έχουν ατονίσει, άλλα δεν έχουν ναυαγήσει, άλλωστε δεν δημιουργήθηκαν λόγω συγκυρίων αλλά ως αποτέλεσμα σχεδιασμού. Βέβαια, η Τουρκία φαίνεται πως, ότι και να γίνει έχει μεγάλα ερείσματα στους μουσουλμάνους της περιοχής.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αθανασοπουλος Αγγ. (2011), Οθωμανικά Βαλκάνια ονειρεύονται οι Τούρκοι, εφ. Το Βήμα, 26-12-2018. <https://www.tovima.gr/2011/01/09/politics/othwmanika-balkania-oneireyontai-oi-toyrkoi/>

Αλογοσκούφης Γ. (2016), Διεθνής οικονομική, 26-12-2018, <https://intemecon.wordpress.com/2016/03/31/%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%AE-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AE-%CE%BC%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-2/>

Ανθολόγιον Sapere aude (2015), Ανταμς Σμιθ, ο πρωτοπόρος της Πολιτικής οικονομίας, 26-12-2018, <https://sciencearchives.wordpress.com/2015/08/16/%CE%AC-%CF%8C-%CE%AE-omic/>

Γεωργόπουλος, Α. (2016), Η ιστορία της παρουσίας των μουσουλμάνων στο Κοσσυφοπέδιο από την ίδρυση της Γιουγκοσλαβίας (1918) έως το 1999, 26-12-2018, <https://ikee.lib.auth.gr/record/288068/files/GRI-2017-18731.pdf>

Καραγιαννής Α. (2011), Οικονομικός Φιλελευθερισμός κατά τον Adam Smith, Φιλελεύθερα Κείμενα, 26-12-2018, <http://users.uoa.gr/~ahatzis/Karayiannis.pdf>

Κουγιαννου Αγγ. (2014), Σαράντα χρόνια ταραχών: Το timeline των γεγονότων που χάραξαν την πορεία του Κοσόβου, Huffpost, 26-12-2018, <https://www.huffingtonpost.gr/2014/12/14/-kosovo-polemos-timeline-n-6320408.html>

Λυγερός Σ. (2002) Πως κυριάρχησε το πολιτικό Ισλάμ στην Τουρκία, εφημερίδα Καθημερινή, 26-12-2018, <http://www.kathimerini.gr/134395/article/epikairothta/kosmos/pws-kyriarxhse-to-politiko-islam-sthn-toyrkia>

Μηχαή του Χρόνου (2018), Σκεντέρμπεης. Ο θρυλικός ήρωας της Αλβανίας λεγόταν Γιώργος Καστριώτης, ήταν γιος Χριστιανού και κατατρόπωσε τους Τούρκους, 26-12-2018, <https://www.mixanitouxronou.gr/skentermpeis-o-thrilikos-iroas-tis-alvanias-legotan-giorgos-kastriotis-itan-gios-christianou-ke-katatropose-tous-tourkous>

Ντάτσιου Γ. (2007), Η Κενυσιανή προσέγγιση της αγοράς εργασίας και της ανεργίας, 26-12-2018, <http://socialpolicy.gr/2017/04/%CE%B7-%CE%BA%CE%B5%CF%8B%CE%BD%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%AE-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CE%B9%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%AC%CF%82-%CE%B5%CF%81%CE%B3.html>

Σκλιάς Π. (2011): Διεθνής Πολιτική Οικονομία: Θεωρητικές Αναζητήσεις και το Πλαίσιο Ανάλυσης του Εμπλουτισμένου Ρεαλισμού, Πολιτική οικονομία των Διεθνών Σχέσεων, περίληψη κειμένου,

Παιχνίδια εξουσίας με τα σχολεία Γκιουλέν, 16-12-2018, <http://www.topontiki.gr/article/205860/paihnidia-exoysias-me-ta-sholeia-gkioulen>

News247 (2015), Ο Νταβούτογλου ζήτησε τη βοήθεια της Σαρβίας για την αποκατάσταση των σχέσών της με τη Ρωσία, 26-12-2018, <https://www.news247.gr/kosmos/ontavotogloy-zitise-ti-voitheia-tis-servias-gia-tin-apokatasti-ton-scheseon-tis-me-tin-roykia6394241.html>

Panteion (2018), Οι σύγχρονες σχολές των Διεθνών Σχέσεων, 26-12-2018, <https://openeclass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMB231/Current%20schools%20of%20international%20relations.pdf>

TVXS (2011), Π.Γ.Δ.Μ Ένα νέο κράτος γεννιέται, 26-12-2018, <https://tvxs.gr/news/%CF%83%CE%B1%CE%BD-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1/%CF%80%CE%B3%CE%B4%CE%BC-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CE%BD%CE%AD%CE%BF-%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%B9%CE%AD%CF%84%CE%B1%CE%B9>

TVXS(2013), Ερντογάν vs Γκιουλέν: Πόλεμος μεταξύ δύο πρώην συμμάχων, 26-12-2018, <https://tvxs.gr/news/kosmos/erntogan-vs-gkioulen-polemos-metaksy-dyo-proin-symmaxon>

Ξένη Βιβλιογραφία

Ağırseven N. – Orki A (2017) , Evaluating Turkish TV Series as Soft Power Instruments, 26-12-2018, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/385922>

Anadolu Agency (2016), Fetullah Gulen's broad Western Balkans network, 26-12-2018, <https://www.aa.com.tr/en/education/fetullah-gulens-broad-western-balkans-network/617524>

Relations between Serbia and Turkey "better than ever", 26-12-2018, https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2018&mm=05&dd=07&nav_id=104092

Bağcı H. (2016), Foreign Policy Institute Effects of the end of the cold war on Turkey's international position, 26-12-2018, <http://foreignpolicy.org.tr/effects-of-the-end-of-the-cold-war-on-turkeys-international-position-huseyin-bagci/>

Baklacioğlu N. (2015), Between neo-Ottomanist kin policy in the Balkans and Transnational Kin Economics in the EU, 26-12-2018, <https://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2015/Ozgur.pdf>

Balkan Insight (2016), Bulgarian Turkish Parties Clash at Commemoration, 26-12-2018, <http://www.balkaninsight.com/en/article/turkish-parties-clash-at-commemoration-rally-in-bulgaria-05-19-2016>

Bajt Ver.. (2009), Muslims in Slovenia: Between Tolerance and Discrimination, 26-12-2018, [file:///C:/Users/mantz/Downloads/Revija za sociologiju 4 2008 02 Bajt\(1\).pdf](file:///C:/Users/mantz/Downloads/Revija%20za%20sociologiju%204%202008%2002%20Bajt%20(1).pdf)

BBC NEWS (2018), Croatia profile Timeline, 26-12-2018, <https://www.bbc.com/news/world-europe-17217954>

BBC NEWS(2016) Trans-Dniester profile – Overview, 26-12-2018, <https://www.bbc.com/news/world-europe-18286268>

Center for Strategic Assessment and Forecasts (2013), Mujahideen in Bosnia and Herzegovina, 26-12-2018, <http://csef.ru/en/oborona-i-bezopasnost/503/modzhahedy-v-bosnii-i-gerczegovine-4298>

Chamber of economy of Montenegro,(2018), Bilateral agreements, 26-12-2018, <http://www.privrednakomora.me/en/bilateral-agreements>

Daly E. (1994), Return of Turkish troops to Bosnia enrages Serbs, Independent, 26-12-2018, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/return-of-turkish-troops-to-bosnia-enrages-serbs-1412552.html>

Davutoglu A. (2010), Turkey's Zero-Problems Foreign Policy, Foreign Policy, 26-12-2018, <https://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/>

Demirdirek Hülya (2000) ,LIVING IN THE PRESENT: THE GAGAUZ IN MOLDOVA, 26-12-2018, https://www.researchgate.net/publication/277756271_Living_in_the_Present_The_Gagauz_in_Moldova

Economist (2003) Why Slovenia is not the Balkans, 26-12-2018, <https://www.economist.com/special-report/2003/11/20/why-slovenia-is-not-the-balkans>

Embassy of Romania to the Republic of Turkey,(2018), Bilateral relations, 26-12-2018, <https://ankara.mae.ro/en/node/396>

Encyclopedia Britannica, Battle of Kosovo , 26-12-2018, <https://www.britannica.com/event/Battle-of-Kosovo-1389-Balkans>

Export.gov, (2017 a), Albania - Banking Systems, 26-12-2018, <https://www.export.gov/article?id=Albania-Banking-Systems>

Export.gov, (2017 c), Kosovo foreign direct investment and foreign portfolio investment statistic, 26-12-2018, <https://www.export.gov/article?id=Kosovo-Foreign-Direct-Investment-and-Foreign-Portfolio-Investment-Statistics>

Export.gov, (2017b), Kosovo Trade agreements, 26-12-2018, <https://www.export.gov/article?id=Kosovo-Trade-Agreements>

Gangloff S (2001) The relations between Turkey and Macedonia: The incoherencies of a political partnership, σελ. 37-56, 26-12-2018, <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00583229/document>

Hurriyet (2014), Turkey to build Balkans' largest mosque in Tirana, 26-12-2018, <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-to-build-balkans-largest-mosque-in-tirana-73512>

Ibro E. (2017) , Albanian Free Press, Greek and Italian companies, a vital source of business in the country, 26-12-2018, <http://albanianfreepress.al/en/news/2017/12/greek-and-italian-companies-a-vital-source-of-business-in-the-country-66797/>

Independent (1994), Croats and Muslims seal their alliance, 26-12-2018, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/croats-and-muslims-seal-their-alliance-1419633.html>

Investment Policy (2018), free trade agreement between the Republic of Turkey and the Republic of Albania, 26-12-2018, <https://investmentpolicyhub.unctad.org/Download/TreatyFile/2743>

Kirisci K. (2016) Foreign Policy Institute The end of the cold war and changes in Turkish foreign policy behaviour, 26-12-2018, <http://foreignpolicy.org.tr/the-end-of-the-cold-war-and-changes-in-turkish-foreign-policy-behaviour-kemal-kirisci/>

Krasniqi K. (2016), Organized Crime In The Balkans, 26-12-2018, <https://eujournal.org/index.php/esj/article/viewFile/7727/7448>

Lami B. (2017), GEO-CULTURE AS A TURKISH FOREIGN POLICY TOOL FOR INFLUENCE IN ALBANIA, 26-12-2018, <https://www.idpublications.org/wp-content/uploads/2016/12/Full-Paper-GEO-CULTURE-AS-A-TURKISH-FOREIGN-POLICY-TOOL-FOR-INFLUENCE-IN-ALBANIA.pdf>

Lynch L. (2015), Serbia-Turkey Relations Enters unlikely “Golden Age”, Balkanist, 26-12-2018, <https://balkanist.net/serbia-turkeys-relations-enter-golden-age/>

Minority Rights Group International (2018) Bulgaria Turks , 26-12-2018, <https://minorityrights.org/country/bulgaria/>

Minority Rights Group International (2018) Macedonia Turks , 26-12-2018, <https://minorityrights.org/minorities/turks-3/>

MPI (2015), Embracing Emigration: The Migration-Development Nexus in Albania, 26-12-2018, <https://www.migrationpolicy.org/article/embracing-emigration-migration-development-nexus-albania>

Nationalia, (2013), 26-12-2018, <https://www.nationalia.info/new/9882/bulgaria-gets-new-socialist-government-with-the-support-of-dps-turkish-party>

Nineoclock.rom (2014),_“Among Turkey’s relations with its neighbors, Romania has a special place, as relations are grounded on a common history”, 26-12-2018, <https://www.nineoclock.ro/2014/10/28/%E2%80%9Camong-turkey%E2%80%99s-relations-with-its-neighbors-romania-has-a-special-place-as-relations-are-grounded-on-a-common-history%E2%80%9D/>

Nineoclock.rom (2014), Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA). Program Coordination Office in Bucharest, 26-12-2018, <https://www.nineoclock.ro/2017/10/30/turkish-cooperation-and-coordination-agency-tika-program-coordination-office-in-bucharest/>

Nineoclock.rom (2017), Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA). Program Coordination Office in Bucharest, 26-12-2018, <https://www.nineoclock.ro/2017/10/30/turkish-cooperation-and-coordination-agency-tika-program-coordination-office-in-bucharest/>

Nye J. (2005), *Ήπια ισχύς εκδόσεις Παπαζήσης, παρουσίαση έργου* http://www.economica.gr/files/katsarou_Nye-Soft_Power.pdf

OCCRP (2018), EU Members See Corruption and Crime in Way of Balkans Joining, 26-12-2018, <https://www.occrp.org/en/27-ccwatch/cc-watch-briefs/8264-eu-members-see-corruption-and-crime-in-way-of-balkans-joining>

Oktam K. (2012), Global Diyanet and multiple networks. Turkey's new presence in the Balkans , 26-12-2018, https://www.researchgate.net/publication/274996425_Global_Diyanet_and_Multiple_Networks_Turkey's_New_Presence_in_the_Balkans

Phillips D. Huffpost (2016), Turkey's Islamist Agenda in Kosovo, 26-12-2018 https://www.huffingtonpost.com/david-l-phillips/turkeys-islamist-agenda_i_b_8891634.html?guccounter=1

Presidency of the Republic of Turkey (2018), Diyanet official portal, 26-12-2018, <https://www.diyanet.gov.tr/en-US/Institutional/Detail/1/establishment-and-a-brief-history>

Qatar fund for development (2018), 26-12-2018, <https://qatarfund.org.qa/en/the-opening-of-the-first-mosque-with-the-contribution-of-qatar-in-slovenia/>

Refworld, Sandzak: Calm For Now, International Crisis Group, 1998, 28-12-2018, <https://www.refworld.org/docid/3ae6a6efa.html>

Rep.of Turkey Ministry of Foreign Affairs,(2018 a), Relations between Turkey and Kosovo, http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-kosovo_en.mfa

Rep.of Turkey Ministry of Foreign Affairs ,(2018 b), Relations between Turkey and Macedonia, http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-macedonia_en.mfa

Rep.of Turkey Ministry of Foreign Affairs ,(2018 c), Relations between Turkey and Romania, <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-romania.en.mfa>

Rep. of Turkey Ministry of Foreign Affairs ,(2018 d), Relations between Turkey and Bulgaria, <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-bulgaria.en.mfa>

Romania Insider (2010) Making of Romania: the 18th and 19th centuries – unification, first foreign king 2010, 26-12-2018, <https://www.romania-insider.com/making-of-romania-the-18th-and-19th-centuries-unification-first-foreign-king/>

Saxon Wo The New York Times (1985), ENVER HOXHA, MASTERMIND OF ALBANIA'S ISOLATION, 26-12-2018, <https://www.nytimes.com/1985/04/12/world/enver-hoxha-mastermind-of-albania-s-isolation.html>

Sholli S. (2018), EU EMBARRASSED as Moldovan president REJECTS bloc and wants alliance with 'patriot' Putin, Daily Express ,26-12-2018
<https://www.express.co.uk/news/world/924521/european-union-moldova-vladimir-putin-russia-igor-dodon-eu-brexit-jean-claude-junker>

Solberg A. (2007), The Role of Turkish Islamic Networks in the Western Balkans, 26-12-2018,
http://www.academia.edu/4163103/The_Role_of_Turkish_Islamic_Networks_in_the_Western_Balkans

Spirova M. (2005), Political parties in Bulgaria , 26-12-2018,
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1004.2898&rep=rep1&type=pdf>

Sule Kut (2000) ,Turkey of Kosovo what to expect? 'Between Ethnic and Civic Identity: Turks of Macedonia and Kosovo' , 26-12-2018, <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/SuleKut.pdf>

Tech2.org (2018), Turkish media group holding Kanal D in Romania was bought by a company close to Erdogan, 26-12-2018, <https://tech2.org/romania/turkish-media-group-holding-kanal-d-in-romania-was-bought-by-a-company-close-to-erdogan-sources-media-advertising/>

The Economist, (2003), Why Slovenia is not the Balkans, 26-12-2018,
<https://www.economist.com/special-report/2003/11/20/why-slovenia-is-not-the-balkans>

The Guardian (2016), Muslim populations by country: how big will each Muslim population be by 2030?, <https://www.theguardian.com/news/datablog/2011/jan/28/muslim-population-country-projection-2030>

The New York Times (1994), Turkey Sends Troops to U.N. Bosnia Force, 26-12-2018,
<https://www.nytimes.com/1994/06/19/world/turkey-sends-troops-to-un-bosnia-force.html>

The World Bank (2018) The World Bank in Albania, 26-12-2018,
<http://www.worldbank.org/en/country/albania/overview>

TIKA, (2018), History of TIKA, 26-12-2018, http://www.tika.gov.tr/en/page/history_of_tika-8526

TIKA (2015), Sustainable agriculture projects ongoing in Montenegro, 26-12-2018,
http://www.tika.gov.tr/en/news/sustainable_agriculture_projects_ongoing_in_montenegro-22208

TIKA (2013), The Bioce Mosque which was reconstructed in Montenegro has been opened for service, 26-12-2018,
http://www.tika.gov.tr/en/news/the_bioce_mosque_which_was_reconstructed_in_montenegro_has_been_opened_for_service-8851

TIKA (2013), TIKA continues operations in Macedonia, 26-12-2018,
https://www.tika.gov.tr/en/news/tika_continues_operations_in_macedonia-8738

TIKA (2018), Croatia, 26-12-2018, <https://www.tika.gov.tr/en/search?s=Croatia+>

TIKA, (2012), TIKA's Mosque restoration projects, 26-12-2018,
https://www.tika.gov.tr/en/news/tikas_mosque_restoration_projects-8601

TIKA (2013), Neurology center of Dobo Hospital renovated in Bosnia and Herzegovina, 26-12-2018,
https://www.tika.gov.tr/en/news/neurology_center_of_doboj_hospital_is_renovated_in_bosnia_and_herzegovina-8756

TIKA (2013), The projects completed in Moldova were opened for service by the deputy Prime minister Bekir Bozdag, 26-12-2018,
http://www.tika.gov.tr/en/news/the_projects_completed_in_moldova_were_opened_for_service_by_the_deputy_prime_minister_bekir_bozdag-8909

TIKA (2013), Training suport for Allied and Brother countries, 26-12-2018,
https://www.tika.gov.tr/en/news/training_suport_for_allied_and_brother_countries-8931

Trade economics (2018a), Turkey exports to Serbia 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/exports/serbia>

Trade economics (2018b), Turkey exports to Albania 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/exports/albania>

Trade economics (2018c), Turkey exports to Macedonia 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/exports/macedonia>

Trade economics (2018d), Turkey exports to Romania 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/exports/romania>

Trade economics (2018e), Turkey exports to Bulgaria 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/exports/bulgaria>

Trade economics (2018f), Turkey exports to Croatia 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/exports/croatia>

Trade economics (2018g), Turkey exports to Montenegro 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/exports/montenegro>

Trade economics (2018h), Turkey exports to Moldova 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/exports/moldova>

Trade economics (2018i), Turkey exports to Slovenia 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/exports/slovenia>

Trade economics (2018k), Turkey exports to Bosnia-Herzegovina 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/exports/bosnia-herzegovina>

Trade economics (2018l), Turkey imports from Serbia 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/imports/serbia>

Trade economics (2018m), Turkey imports from Albania 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/imports/albania>

Trade economics (2018n), Turkey imports from Macedonia 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/imports/macedonia>

Trade economics (2018o), Turkey imports from Romania 2002-2016, 28-12-2018,
<https://tradingeconomics.com/turkey/imports/romania>

Trade economics (2018p), Turkey imports from Bulgaria 2002-2016, 28-12-2018, <https://tradingeconomics.com/turkey/imports/bulgaria>

Trade economics (2018q), Turkey imports from Croatia 2002-2016, 28-12-2018, <https://tradingeconomics.com/turkey/imports/croatia>

Trade economics (2018r), Turkey imports from Montenegro 2002-2016, 28-12-2018, <https://tradingeconomics.com/turkey/imports/montenegro>

Trade economics (2018s), Turkey imports from Moldova 2002-2016, 28-12-2018, <https://tradingeconomics.com/turkey/imports/moldova>

Trade economics (2018t), Turkey imports from Slovenia 2002-2016 , 28-12-2018, <https://tradingeconomics.com/turkey/imports/slovenia>

Trade economics (2018u), Turkey imports from Bosnia-Herzegovina 2002-2016, 28-12-2018, <https://tradingeconomics.com/turkey/imports/bosnia-herzegovina>

Trade economics (2018v), Turkey GDP 2002-2016, 28-12-2018, <https://tradingeconomics.com/turkey/gdp>

Trade economics (2018w), Turkey Gross Minimum Monthly Wage 2002-2016, 28-12-2018, <https://tradingeconomics.com/turkey/minimum-wages>

Trade economics (2018x), Turkey Exports 2002-2016, 28-12-2018, <https://tradingeconomics.com/turkey/exports>

Trade economics (2018y), Turkey Foreign Direct Investment 2002-2016, 28-12-2018, <https://tradingeconomics.com/turkey/foreign-direct-investment>

Turkey Diyanet Foundation (2018), Muslims 100-year old came true in Albania, 26-12-2018, <https://tdv.org/en-US/site/haberler/arnavutluk-ta-musلمانların-100-yillik-ruyasi-gercek-oluyor-3458>

Ugur M. (2008) Turkish economic policy under AKP government: an assessment for 2002-2007 University of Greenwich , 26-12-2018. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/18235/1/M_Ugur_AKP_economic_policy_article.pdf

UNCTAD (2013), Free Trade Agreement between Turkey and Bosnia and Herzegovina, 26-12-2018, <http://investmentpolicyhub.unctad.org/IIA/treaty/3310>

UNPO (2006), Kosova: Turkish Becomes Official Language, 26-12-2018, <https://unpo.org/article/5498?id=5498>

Vaksberg T. Andreev A. (2014) Recalling the fate of Bulgaria's Turkish minority, Deutsche Welle, 26-12-2018, <https://www.dw.com/en/recalling-the-fate-of-bulgarias-turkish-minority/a-18149416>

World Bank (1998), Free trade agreement between Turkey and Bulgaria, 26-12-2018, <https://wits.worldbank.org/GPTAD/PDF/archive/Bulgaria-Turkey.pdf>

World bank (2018), The world bank in Albania, 26-12-2018, <http://www.worldbank.org/en/country/albania/overview>

World Bulletin (2013), PM Erdogan: Turkey is Kosovo and Kosovo is Turkey, 26-12-2018, <https://www.worldbulletin.net/diplomacy/pm-erdogan-turkey-is-kosovo-and-kosovo-is-turkey-h121375.html>

Www.dsz.hr (2011), POPULATION BY ETHNICITY AND RELIGION, 26-12-2018, https://www.dzs.hr/ENG/censuses/census2011/results/xls/RH_04_EN.xls

World Population Review (2018), Bosnia and Herzegovina Population 2018, 26-12-2018, <http://worldpopulationreview.com/countries/bosnia-and-herzegovina-population/>

Yunus Emre institute,(2015) official portal, 26-12-2018, <https://www.yee.org.tr/en/corporate/yunus-emre-enstitusu>

Ziraat Bang.bg Ziraat Bank – Bulgaria, (2018), 26-12-2018, <http://www.ziraatbank.bg/about-us/Ziraat-Bank-Bulgaria>